

PERFILACIÓ CRIMINAL: DESFENT LA SOSPITA

Una revisió de la literatura actual sobre la perfilació criminal

Treball de final de grau realitzat per:

Cristina Vico Caro

Tutora: Maria Pilar Albertín Carbo

Grau en Psicologia
Facultat d'Educació i Psicologia
Departament de Psicologia
Universitat de Girona

21 de maig de 2019

«Innumerables millones de personas han recorrido esta tierra antes que nosotros y han pasado por esto, por lo que esta es sólo una experiencia que todos compartimos.»

-Ted Bundy-

AGRAÏMENTS

Haver tingut l'oportunitat de fer la carrera de Psicologia a la UdG ha estat una experiència que mai oblidaré. Com passa amb tot, he viscut moments més bons i més dolents, experiències de les que en podré extreure més i d'altres que m'han servit per aprendre dels meus propis errors, però el que si he tingut l'oportunitat de redescobrir és la meva passió per la psicologia i sobretot la branca criminal. Per aquest motiu, i per haver-me ajudat a superar aquests 4 anys amb èxit, vull dedicar aquest treball de final de grau i l'esforç que hi he invertit als meus pares, tiets i avis per recolzar-me i donar-me els ànims suficients que en alguna ocasió m'han faltat. També vull agrair l'esforç de tots els professors de la facultat que m'han permès comprendre i estimar la psicologia i que m'han mostrat la rellevància d'aquesta al nostre món.

Per tot això i molt més, gràcies.

ÍNDIX DE CONTINGUT

0.	MOTIVACIÓ	1
1.	INTRODUCCIÓ	3
2.	OBJECTIUS	5
3.	METODOLOGIA	5
4.	RESULTATS I DISCUSIÓ	9
	4.1. Anàlisi de la tècnica del perfil criminal.....	9
	4.1.1. Definició de la tècnica del perfil criminal.....	10
	4.1.2. Evolució històrica.....	11
	4.1.3. Tipus de perfils criminals.....	13
	4.1.4. Contingut del perfil criminal.....	18
	4.2. Obstacles del perfil criminal.....	21
	4.2.1. Manca d'ètica.....	21
	4.2.2. Art o ciència?.....	21
	4.2.3. Biaixos cognitius.....	23
	4.3. Validesa i precisió del perfil.....	25
	4.4. Perfil criminal a Espanya.....	29
5.	CONCLUSIONS	32
6.	PROPOSTES DE MILLORA	34
	6.1. Limitacions.....	34
	6.2. Propostes de millora.....	35
7.	REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	36
8.	ANNEX 1. TAULA DE RECURSOS BIBLIOGRÀFICS	44
	8.1. Documents de revistes amb índex d'impacte.....	45
	8.2. Documents de revistes sense índex d'impacte.....	50
	8.3. Pàgines Web.....	52
	8.4. Manuals i llibres consultats.....	53

8.5. Entrevistes a professionals.....	56
9. ANNEX 2. CONCEPCIÓ DE LA VALIDESA DEL PROFILING SEGONS LES FONTS CONSULTADES.....	57
9.1. Documents de revistes amb índex d'impacte.....	58
9.2. documents de revistes sense índex d'impacte.....	60
9.3. Manuals i llibres consultats.....	61
9.4. Entrevistes a professionals.....	62
9.5. Gràfiques: consideració del perfil criminal com a ciència i la seva validesa.....	63
10. GRÀFIQUES DE LES CLASSIFICACIONS DELS ANYS DE PUBLICACIÓ DELS DOCUMENTS CONSULTATS.....	64
10.1. Any de publicació de revistes d'índex d'impacte, revistes sense índex d'impacte i llibres i manuals.....	65

0. MOTIVACIÓ

Les ombres obscures de la humanitat han amagat i continuen amagant una part tenebrosa de la nostra naturalesa. L'etern debat entre la bondat i la maldat de l'ésser humà, la divisió entre pensaments: aquells que afirmen l'existència d'una naturalesa malvada (Hobbes) i els que recolzen una essència de bondat (Rousseau). Altres, incapaços, de decantar-se o sense ànims de jutjar cegament a la humanitat, defensen que la nostra naturalesa conté la potencialitat de ser bons i dolents.

És difícil decantar-se per una idea; som bons o dolents? Inconscientment acabem plantejant-nos la nostra naturalesa, tots hem viscut situacions en les quals hem perdut els nervis, hem set irracionals o fins i tot agressius, però mai hem traspassat la línia de l'ètica moral que regula la societat. No obstant això, que no la traspassem no vol dir que aquells impulsos deixin d'existir o desapareguin.

No podem negar que la maldat existeix. Centenars de casos d'assassinats, violacions, crims atroços cada any rebel·len que la ficció cada cop és més a prop de la realitat, que les pel·lícules de terror són un mirall de la vida als carrers de les nostres ciutats i pobles, i precisament per aquest mateix motiu, per la por que creix cada dia en nosaltres, és necessari iniciar un canvi. Tal com proposa Edmund Burke *“Para que triunfe el mal, sólo es necesario que los buenos no hagan nada”* (Citat per Marina, 2010, p.130) per aquest motiu, i des d'un punt de vista professional, em plantejo la necessitat de conèixer i treballar formes i metodologies per evitar, prevenir i perseguir aquells actes humans nocius per la societat.

Aquest treball no té la intenció de mostrar o explicar els diversos casos de psicòpates, sociòpates i altres criminals que han marcat un abans i un després en la història de la criminologia o la psicologia criminal. Existeixen centenars de llibres, documentals, sèries de televisió que es lucren del passat tenebrós de la humanitat i que ja relaten les seves històries. Aquest treball té com a objectiu mostrar com, arran de la presa de consciència de la crueltat que en certes ocasions

pot envair a un individu, s'ha fet necessària el desenvolupament de tècniques o mètodes que ajudin a evitar, predir o capturar a aquestes persones.

Aquest treball vol mostrar com “els bons” s’han aixecat i han creat. Vol mostrar com han iniciat una carrera contra rellotge amb la part més fosca de la humanitat. Vol mostrar com, a partir d’una necessitat en va sorgir una solució i com a partir d’això va néixer El Profiling o Perfilació Criminal.

Com a futura professional de la psicologia, interessada i motivada per formar part de tot el grup de professionals dedicats a “equilibrar la balança de la bondat i la maldat”, he cregut una gran oportunitat poder enfocar el meu temps i coneixements en el recull informatiu i bibliogràfic d’una tècnica relativament nova, que actualment continua creixent i que promet ser de gran utilitat en la detecció i localització d’aquelles persones que han comès algun delictes.

La motivació que tinc per a aquesta branca de la psicologia m’ha permès endinsar-me en un recull d’articles, manuals, llibres i tesis, un caos d’informació, contradiccions, demostracions, opinions que m’han ofert l’oportunitat de despullar la tècnica del Profiling, per acabar harmonitzant-se i organitzant-se donant vida a aquest Treball de Final de Grau.

1. INTRODUCCIÓ

Bé és cert, que les ciències experimentals i les disciplines aplicades estan prenent protagonisme, ajudant cada cop més a les investigacions criminals mitjançant els coneixements aportats per professionals, així com també d'instal·lacions com els laboratoris de criminalística o els de la policia científica (González,2015).

De la mateixa manera, la Psicologia (estudi del comportament humà) també és de gran utilitat a la investigació criminal si es té en compte que els delictes són conductes analitzables. Tot i que les principals àrees en les que es focalitza la psicologia solen ser la salut mental o el benestar personal, els recursos humans en les organitzacions i l'educació, també existeix la branca de la psicologia relacionada amb el Dret i la Criminologia (González,2015).

La investigació criminal, doncs, és l'aplicació de diversos recursos, mètodes i procediments que aporta la ciència als processos policials per tal de facilitar la resolució d'un delicte. Dins d'aquesta s'hi inclouen la criminologia, que teoritza per a facilitar la comprensió de la conducta criminal i ofereix una descripció dels fenòmens delictius, i també la criminalística que es centra en l'anàlisi de les evidències físiques més rellevants (Céspedes, Quintero, Rojas i Cardona, 2013).

Per altra banda la psicologia criminalista tindrà com a principals objectius el de recollir les dades de les conductes observades en el crim o delicte que s'hagi d'investigar. A més a més, la psicologia també podrà aportar molt de coneixement en relació a l'entrevista policial o en la investigació (Ainsworth,2001), en l'interrogatori (Gudjonsson,2003), detecció de l'engany (Alonso, Masip, Garrido, i Herrero,2009) d'entre altres funcions.

Tenint en compte que actualment els comportaments violents i delictius estan prenent rellevància i han despertat un recent interès, diversos països i regions s'han plantejat l'aplicació dels perfils criminals com a una eina útil i molt interessant per a desemmascarar a aquells responsables de delictes i homicidis que terroritzen a la població.

A grans trets, el perfil criminal consisteix en la descripció, l'explicació i la predicció de les característiques sociodemogràfiques (edat, sexe, ocupació, etc...)

criminològiques (historial delictiu) i psicològiques (personalitat, patrons de conducta, motivacions, patrons de pensament, etc) de les persones que han comès algun delictu (Morales, Delgado, Santillán, Arenas, Ponce de León, 2007). Aquesta és una definició generalitzada de la tècnica, ja que actualment cada professional de la perfilació criminal ha aportat una definició diferent, o si més no amb matisos que la diferencien de la resta. No obstant aquest serà un tema que es discutirà més endavant.

Tot i el creixent interès per la perfilació criminal, bé és cert i cal remarcar, que aquesta ha dividit a molts professionals del sector criminal en dos grups: aquells que la criticaven i els que la defenien. Sovint se li han atribuït més victòries de les que mereix, tot i que també ha rebut crítiques que afirmaven que aquesta tècnica no té suficient rigor científic i és descalcificada amb arguments que poden desviar la investigació.

Durant els inicis de la perfilació criminal, aquesta va rebre una atenció i una confiança excessiva, ja que en moltes ocasions era l'última opció que tenien els professionals dels cossos de seguretat per a capturar a un criminal. No obstant, en els últims anys, la perfilació criminal ha rebut un seguit de crítiques més severes (aquestes partint dels resultats de les investigacions realitzades amb alt rigor científic). Un exemple pot ser una investigació realitzada al Regne Unit en la qual es va observar que només 5 dels 187 perfils criminals realitzats a partir de la tècnica d'inferència sobre les característiques dels agressors, van ajudar a identificar al delinqüent. No obstant això, també cal dir, que des de mitjans dels anys 90 les investigacions sobre la realització de perfils criminals d'agressors desconeguts s'ha enfortit, ja que a partir d'una base empírica, s'ha pogut observar i demostrar que els supòsits bàsics dels perfils criminals poden estudiar-se amb base científica (Morales, *et al.*, 2007).

Tenint en compte doncs, la poca maduresa d'aquesta tècnica i la gran varietat d'opinions que existeixen al respecte en la diversitat bibliogràfica que engloba la perfilació criminal, aquest treball pretén fer un recull de la informació rellevant i amb base sòlida i científica que pugui servir com a base per a futures investigacions i/o altres treballs. A més a més amb aquesta base bibliogràfica es

realitzarà un recull informatiu sobre la validesa de la tècnica que pugui servir com a crítica de la utilització o aplicació de la perfilació criminal.

2.OBJECTIUS

El principal objectiu d'aquest treball és el de realitzar una revisió i exploració exhaustiva sobre la teoria i materials científics produïts en relació a la perfilació criminal. Es procurarà fer un recull de la informació trobada a partir d'articles i publicacions en llibres, manuals o altres fonts d'informació que tinguin fiabilitat i validesa científica.

Com a subobjectius es procurarà:

1. Realitzar una anàlisi sobre la tècnica de la perfilació criminal.
 1. Història / Evolució del perfil criminal i definició.
 2. Enfocament o metodologia utilitzats
 3. Contingut del perfil criminal
2. Obstacles en el perfil criminal
 1. Biaixos i errors metodològics / professionals del profiling.
 2. Paper de l'ètica en la perfilació criminal
3. Realitzar una discussió crítica de la validesa de la tècnica
4. Valorar la seva aplicació actual a Espanya

3.METODOLOGIA

El present treball consisteix en una revisió de la literatura (o revisió bibliogràfica) de tipus exploratòria documental o investigativa documental. La investigació documental és un procediment científic, un procés sistemàtic d'indagació, recollida, organització, anàlisi i interpretació d'informació o dades sobre un tema determinat que permetrà construir coneixement sobre aquest (Alfonso,1994). Dnakhe (1986) afirma que aquest tipus d'estudi són de gran utilitat per a augmentar el grau de coneixement sobre un tema relativament desconegut o poc estudiat amb l'objectiu de poder realitzar en un futur, investigacions més completes (Citat per Céspedes *et al.*, 2013, p. 312).

Per a realitzar aquesta investigació documental s'han seguit els passos descrits per Alfonso (1995) de forma adaptada als objectius proposats:

1. Selecció i delimitació del tema, en aquest cas la perfilació criminal.
2. Fonts d'informació, recollides a la taula següent.

Taula 1

Recull del nombre de documents utilitzats

Font	Procedència	Nº de documents
Documents de revistes amb índex d'impacte	Internacionals	20
	Nacionals	6
Documents de revistes sense índex d'impacte	Internacionals	3
	Nacionals	7
Llibres	Acadèmics	5
	D'entreteniment	3
Entrevistes a professionals		3
Pàgines web		5

Recull del tipus de font, la procedència i el nombre de documents utilitzats en cada cas.

3. Organització de les dades i elaboració d'un esquema conceptual. En aquest cas s'ha realitzat una taula amb tota la informació rellevant (vegeu annex 1).
4. Anàlisi de les dades recollides.
5. Redacció de l'informe final

Els diversos articles, revistes, llibres i manuals que s'han utilitzat per a realitzar aquest treball s'han cercat des de diverses fonts. En primer lloc i pel que fa als articles de revistes amb índex d'impacte i sense índex d'impacte es van utilitzar buscadors o bases de dades com *PsycINFO*, *Google Académico*, *SciELO*, *Dialnet*, *BASE*, *Refseek*, i els buscadors pròpis de revistes com *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, *Criminal Justice and Behavior*, *Journal of Forensic Psychology Practice*, *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling* i *Papeles del psicólogo*.

Les paraules clau utilitzades en aquesta recerca van estar: *criminal profiling*, *perfil criminal*, *offender profiling*, *psicologia criminal*, *profiling*, *profiling + FBI*, *profiling + David Canter*, *profiling + Garrido*, *Profiling + Valverde*. A més a més també es va realitzar una verificació de les cites dels articles seleccionats per la seva possible inclusió al treball.

En segon lloc i pel que fa a llibres i manuals, aquests van estar cercats segons el renom de l'autor, és a dir, els manuals i llibres escollits i que s'han utilitzat en aquest treball són d'autors amb una certa rellevància i importància en el món de la perfilació criminal com ara Vicente Garrido, Miguel Àngel Soria, Teresa Pont Amenós, Montse Sauch Cruz, Juan Enrique Soto Castro i Jorge Jiménez Serrano (en el cas d'autors nacionals Espanyols) i Turvey Brent (en el cas d'autors internacionals). Tots els autors escollits són professionals rellevants i amb un nombre elevat de publicacions relacionades amb la perfilació criminal.

Finalment i pel que fa a la recerca d'entrevistes a professionals de la perfilació criminal, aquestes es van extreure dels annexes d'articles que havien realitzat revisions bibliogràfiques així com de pàgines web oficials de cossos de seguretat.

Pel que fa als criteris d'inclusió de tots els documents recollits el més rellevant va estar que aquests no fossin més antics de l'any 2000. Tenint en compte que la perfilació criminal és una tècnica relativament jove la bibliografia existent és escassa (si es compara amb altres temes), per aquest motiu i per tal de poder obtenir més informació es va procurar no recollir bibliografia més antiga de l'any 2000. Un altre dels motius pel qual es va escollir aquesta data com a límit va estar el fet de poder observar una evolució en l'aplicació, les crítiques i la validesa del profiling, ja que en el cas que s'haguessin recollit documents de només 10 anys enrere aquesta evolució seria menys visible.

Tot i això és necessari especificar que per a realitzar el treball s'han utilitzat dos articles dels anys 1992 i 1999 com a excepció, ja que es va considerar que la informació que aportaven era rellevant i necessària per al treball.

També es va procurar que els articles recollits fossin revisions bibliogràfiques de diferents anys amb les quals poder observar una evolució del perfil criminal, així

com articles en els quals es pogués observar una aplicació pràctica del perfil criminal i també si els resultats eren positius o negatius.

Per altra banda, un dels criteris que també es va tenir en compte a l'hora de fer el recull de la bibliografia, va estar el fet que les revistes tinguessin índex d'impacte. No obstant això, també s'han utilitzat articles (concretament 9) de revistes sense índex d'impacte però que es va considerar que podien aportar informació rellevant tenint en compte que a les referències bibliogràfiques s'hi citaven autors amb renom.

Per a realitzar el recull de tota la informació rellevant dels articles, manuals i entrevistes seleccionats es va realitzar una taula en la qual es mostra la revista, el factor d'impacte d'aquesta, el número d'articles extrets de cada una d'elles, la cita dels articles i finalment les temàtiques rellevants que contenia cada article (vegeu annex 1). En el cas dels llibres i manuals s'especifica l'autor, la cita i les temàtiques rellevants i pel que fa a les entrevistes a professionals es recull el nom del professional, el país d'origen, el lloc de treball, la cita i la temàtica de l'entrevista.

A partir d'aquesta taula i un cop recollits tots els punts importants de cada document, es van extreure 6 punts que serien els que s'analitzarien al llarg del treball:

1. Definició de la tècnica.
2. Evolució històrica.
3. Tipus de perfils.
4. Contingut del perfil criminal.
5. Paper de l'ètica en la perfilació criminal.
6. El perfil criminal com a art o com a ciència.
7. Biaixos i errors metodològics / professionals del profiling.

Aquests punts temàtics s'han analitzat a partir de l'anàlisi de contingut temàtic que segons Vázquez (1996), consisteix a anar descomponent el text en unitats, per a posteriorment agrupar-lo en categories seguint un criteri o una analogia, és a dir, considerant les similituds o semblances que existeixin entre aquestes àrees en

funció de criteris preestablerts segons els objectius d'investigació i/o els objectius d'anàlisi.

4. RESULTATS I DISCUSSIÓ

Tenint en compte que aquest treball és de caràcter teòric, els resultats obtinguts a través de la revisió de la literatura recollida es mostren seguint l'ordre dels punts esmentats anteriorment.

4.1. Anàlisi de tècnica del perfil criminal

Tal com remarquen alguns autors, la tècnica de la perfilació criminal és relativament nova (Devery, 2010; Cook i Hinman,1999; Garrido 2012 i Jiménez 2012). Això, sumat a al temor de publicar informació que els criminals puguin utilitzar per a perfeccionar les seves tècniques, resulta en un nombre relativament baix d'articles, manuals i altres fonts d'informació rellevants sobre la tècnica (Devery, 2010). Existeixen moltes opinions sobre el seu naixement, també sobre el primer perfil vàlid que es va utilitzar per primer cop, incús amb els tipus de metodologies. Cada autor, article, revista o manual expressa segons els seus criteris i visió preferent, la informació que aporten sobre la tècnica.

No obstant això, si és cert que la majoria de documents inclouen sempre els mateixos punts a comentar sobre la tècnica: el desenvolupament històric, la definició, els enfocaments investigadors, els diferents mètodes existents, els tipus de classificació i el contingut del perfil criminal.

A continuació es procedirà a analitzar alguns dels punts esmentats anteriorment, i també d'altres que no solen ser tan debatuts com els biaixos i errors metodològics, i l'ètica en la utilització de la tècnica.

4.1.1. Definició de la tècnica de perfil criminal

El concepte de “perfil criminal” compta amb un gran ventall de sinònims acceptats per la literatura forense com ara: perfil psicològic, perfil de la personalitat criminal, perfil de l’agressor, perfil criminal, investigació analítica criminal, etc. (Devery, 2010; Gutiérrez, 2011).

De la mateixa manera, actualment es poden trobar un gran nombre de definicions sobre la tècnica. Tal com cita Garrido (2012) al manual *“psicòpates y otros delincuentes violentos”* els perfils són un intent acadèmic d’aportar informació específica sobre un tipus de sospitós. Ressler, Burgess, Hartman y Douglas (2000) defineixen el perfil com una tècnica per a identificar les característiques importants de la personalitat i comportament de l’individu a partir de la informació d’altres delictes comesos per ell mateix. Per altra banda Canter (1995) descriu la tècnica com un procés d’inferència de les característiques d’un delinqüent a partir de la manera en què actua quan comet un delicte.

Cada autor aporta un matís diferent de la definició sobre la tècnica, no obstant tots contenen la mateixa essència però utilitzant conceptes diferents. En la literatura analitzada (vegeu annex 1) la gran majoria coincidien en què el perfil es realitzava a partir de les evidències recollides a l’escena del crim (Chifflet, 2015; McCann, 1992; Goodwill, i Alison, 2007; Snook, Eastwood, Gendreau, Goggin i Cullen, 2007; Snook, Cullen, Bennell, Taylor i Gendreau, 2008; Muller, 2000; Devery, 2010; Cook i Hinman, 1999; Torres, Boccaccini, i Miller, 2006; Céspedes *et al.*, 2013; Snook, Haines, Taylor, i Bennell, 2007; Centro para el estudio y prevención de la delincuencia, 2016; Yokota, Kuraishi, Wachi, Otsuka, Hiram, i Watanabe, 2017; Dowden, Bennell, i Bloomfield, 2007 i Garrido, 2012). No obstant això, també utilitzaven altres conceptes per a definir-la, en els que ja no hi havia tant d’acord, com ara: “predicció de les característiques del criminal” (Goodwill i Alison, 2007), “procés d’inferència” (Snook, Eastwood *et al.*, 2007) “retrat psicològic” (Muller, 2000), “tècnica investigativa” (Cook, i Hinman, 1999), etc.

Aquesta diversitat en definicions permet suposar una possible manca de consens sobre molts aspectes de la tècnica, ja que tal com s’observa, alguns autors li

atorguen la capacitat de predir, altres de retratar, de realitzar inferències... Així doncs, actualment no es pot afirmar l'existència d'una definició única i vàlida. Per aquest mateix motiu a partir del nucli de paraules clau de les definicions dels anteriors autors citats, es proposa la següent definició del perfil criminal:

Tècnica investigadora que, a partir d'un procés d'inferència i mitjançant les evidències de l'escena del crim, pretén predir les característiques sociodemogràfiques, criminològiques, i psicològiques d'un criminal desconegut, per tal d'aportar informació útil als cossos policials que els faciliti la seva detenció.

Un altre fet a tenir en compte respecte a la definició de la tècnica, és el de la diferenciació d'aquesta segons la regió en què s'utilitza. En l'àmbit occidental el terme pot canviar de nosologia segons els professionals implicats en l'elaboració del perfil. D'aquesta manera el *Perfil Criminal (criminal profiling)* es refereix a aquell que ha estat creat pel psicòleg i *Perfil Criminològic (criminology profiling)* aquell elaborat per un psicòleg i un criminòleg (Garrido, 2008 i Delgado, 2016).

Aquesta puntualització de termes només s'especifica en dos dels documents revisats, per part de Garrido (2008) i Delgado (2016), fet que genera certa preocupació ja que en els documents nacionals revisats (a banda dels dos especificats més amunt) utilitzen un dels dos termes lliurement sense criteri o justificació prèvia.

4.1.2. Evolució històrica

La perfilació criminal té una història més o menys recent, però molt abans d'aquesta ja es pretenia identificar les característiques d'un agressor desconegut a partir de les evidències que aquest deixava (Céspedes *et al.*, 2013).

Existeix una gran varietat d'opinions respecte a quin és el primer perfil realitzat al llarg de la història. De la mateixa manera que en les definicions del concepte de perfilació criminal, en l'anàlisi de la bibliografia utilitzada, també s'ha observat un elevat desacord respecte a els inicis d'aquesta tècnica.

La gran majoria de documents revisats proposen el perfil de Mad Bomber (creat per James Brussel el 1956) com el més citat o més rellevant en la història del perfil criminal (Chifflet, 2015; Weirman, 2004; Gregory, 2005, Garrido, 2007; Gutiérrez, 2011; Jiménez, 2012;) ja que després de l'èxit de la seva aplicació, la popularitat de la tècnica va augmentar considerablement (Gregory, 2005). El segon perfil més citat en els documents revisats és el de Jack el Destripador, realitzat per Thomas Bond el 1888. Aquest apareix esmentat en els documents de Delgado (2016), Garrido (2007), Canter (2004) i Céspedes *et al.* (2013) com a un dels molts antecedents (però també com un dels més rellevants) de la perfilació criminal. En la literatura actual hi ha un cert grau d'acord respecte a el fet que el perfil realitzat per Bond no es pot considerar un perfil criminal com a tal, ja que únicament realitza una anàlisi de les ferides de la víctima, contràriament a Brussel que utilitzarà els seus coneixements en psicologia i psiquiatria per a realitzar el perfil de Mad Bomber (Delgado, 2016).

A banda dels perfils de Jack el Destripador i Mad Bomber, també hi ha diversos autors que afirmen l'existència d'antecedents de perfilació criminal molt més antics. Turvey (2008) per exemple, afirma que els primers indicis sobre la tècnica es troben a un dels llibres més emblemàtics sobre la persecució de les bruixes: el *Malleus Maleficarum* escrit el 1486, en el qual es descriuen certs trets físics, característiques psicològiques, geogràfiques, etc del que aleshores es considerava una bruixa. Altres autors recolzen que el primer perfil criminal va ser de caràcter fictici, creat per Conan Doyle el 1887 inclòs a la novel·la de Sherlock Holmes (McCann, 1992; Snook, Cullen *et al.*, 2008; Canter, 2004; Delgado, 2016) i amb la qual, segons Canter (2000), es va començar a definir el procés d'inferència i a crear vincles entre pistes concretes i aspectes particulars del criminal. També s'esmenta com a primer perfil de la història el d'Adolf Hitler escrit per Walter Langer el 1945 (Céspedes *et al.*, 2013) i el de Susan Jaeger el 1973 (Jorge, 2011).

Tal com s'ha observat en la bibliografia recollida, existeix una dualitat a l'hora de descriure el fil històric de la perfilació criminal. Alguns autors com Delgado (2016) i Gutiérrez (2011) contextualitzen els inicis de la tècnica a partir de l'explicació de l'evolució de l'estudi de les conductes criminals sobre els

principals models criminològics, en els quals hi esmenten els models de la ferida de George B. Philips, el de característiques físiques de Cesare Lombroso i Ernst Kretschmer, i finalment el del perfil psicològic de James Brussel.

Altres autors (en aquest cas la majoria) com ara McCann, (1992), Kocsis, Cooksey, i Irwin (2002), Devery, (2010), Cook i Hinman (1999), Gregory (2005), Céspedes *et al.* (2013) i Gutiérrez (2011) obvien l'evolució dels models criminològics i relaten els inicis de la perfilació criminal a partir de la creació de la Unitat de Ciències del Comportament de l'FBI el 1970.

La creació d'aquesta unitat es considera el primer i més important suport empíric de la perfilació criminal, ja que amb aquesta s'estableix la primera metodologia per a l'elaboració de perfils criminals: la metodologia deductiva (Céspedes *et al.*, 2013). Les etapes posteriors que segueixen l'evolució històrica de la tècnica, tal com indica el Centro para el estudio y prevención de la delincuencia (2016) venen seguides per l'aparició de l'aproximació estadística (metodologia inductiva o psicologia investigadora encapçalada per Canter), el suport conductual per a la investigació o BIA (*behavioural investigative advice*) plantejat per Brent Turvey, el *Crime Action Profiling* (CAP) de Glen Kocsis i el mètode V.E.R.A creat per Juan Enrique Soto.

4.1.3. Tipus del perfil criminals

Metodologia, enfocament, classificació o paradigma?

Parlar de metodologies de la perfilació criminal pot arribar a ser desconcertant a causa de diverses qüestions que s'han pogut observar a través de la literatura recollida. Pel que fa a la terminologia utilitzada per a referir-se a les diverses metodologies, s'ha observat que cada autor utilitza un terme diferent, fet que a l'hora de recercar informació pot dificultar la tasca i també la comprensió de la informació. Snook, Cullen, *et al.* (2008), Muller (2000), Morales, *et al.* (2007), per exemple, introdueixen l'explicació de la metodologia utilitzant la paraula "enfocaments", d'altres com Garrido (2000) i Chifflet (2015) utilitzen "metodologia". No obstant, si és cert, que la gran majoria d'autors com ara

Beauregard i Proulx (2002), Morales, *et al.* (2007), Jorge (2011), Gutiérrez (2011) i Céspedes *et al.* (2013) concorden en la utilització del terme “tipologies” de perfils criminals.

Aquesta varietat de conceptes accentua la seva complicació en la comprensió de la literatura sobre el perfil criminal quan alguns autors no divideixen l’apartat de metodologia per a diferenciar entre els mètodes inductius o deductius, i a la classificació realitzada per l’FBI o Canter. A més a més la gran majoria dels documents superposen la informació i això pot dificultar la seva comprensió i també la comparació amb altres fonts d’informació.

Un altre exemple pot ser el de Garrido (2000) el qual afirma que existeixen dues metodologies: la de Canter i la de l’FBI, mentre Morales *et al.* (2007) explica que existeixen dos enfocaments el de l’FBI i el de Canter i utilitza el terme metodologia per a referir-se a deductiu i/o inductiu.

Tal com es pot observar, hi ha present un gran desacord entre termes utilitzats que podria ser degut a l’evolució de la tècnica, no obstant, aquest fet no es té en compte. Per aquest motiu, i després de la recerca d’un volum important de bibliografia sobre el perfil criminal, es proposa entendre la resta del treball de la següent manera: la “*metodologia*” com a mètode inductiu o deductiu, “*enfocament*” clínic o estadístic, “*classificació*” de l’FBI, Canter o Brent Turvey i “*paradigma*” Avaluació Diagnòstica (DE), Anàlisi de l’Escena del Crim (CSA) i Psicologia Investigativa (IP).

A banda d’això també s’ha pogut observar una evolució en la literatura del perfil criminal respecte el pas dels anys i la seva actualització. Aquest fet s’ha fet notori en articles d’entre els anys 2012 i 2015 d’autors com ara Chifflet (2015), Centro para el estudio y prevención de la delincuencia. (2016), Jiménez (2012), Soto (2014) i Garrido (2012) els quals introdueixen un altre tipus de classificació: la de Brent Turvey i/o també el mètode V.E.R.A.

Així doncs, tenint en compte les diferents utilitzacions terminològiques i l’augment de publicacions amb informació actualitzada sobre la tècnica, es

planteja el següent recull informatiu que inclou tota la informació actualitzada i consensuada segons la majoria d'autors.

Tipus de perfils criminals

Entendre el perfil criminal com a una tècnica horitzontal pot arribar a implicar una mala praxi i per tan mals resultats. La complexitat de la tècnica requereix utilitzar no només un tipus de metodologia, enfocament, classificació o paradigma, sinó el conjunt de totes elles per a poder extreure els millors resultats (Delgado, 2016).

En primer lloc hem de tenir present els tipus de *metodologies*. Generalment a la literatura actual s'hi poden trobar explicades tres tipus:

- L'*Abductiva* o "hipòtesis", que es sol diferenciar de la inductiva perquè aquesta aportarà un argument nou que fins ara no s'havia donat. Aquesta metodologia es basarà en la selecció d'informació extreta de l'escena del crim o proporcionada per testimonis i/o víctimes per posteriorment i per mitjà d'inferències crear hipòtesis que estableixin hàbits o regularitats del criminal (Delgado, 2016). Aquesta metodologia doncs, permetrà extreure una hipòtesi explicativa (Soto, 2014).
- La *Deductiva* que es basa a aplicar la informació extreta d'un cas particular a casos més generals (Jorge, 2011; Gutiérrez 2011). Primera metodologia aplicada a la tècnica del perfil criminal (Chifflet, 2015) que recorre a l'experiència de casos previs i al coneixement de la conducta humana per a crear el perfil del delinqüent (Céspedes, *et al.*). En la metodologia deductiva es tindran en compte l'anàlisi previ de diversos estudis de cas. En els seus inicis la informació extreta d'un criminal desconegut es comparava amb la recollida durant l'estudi realitzat per l'FBI en el qual es van entrevistar un gran nombre de criminals violents per a, posteriorment, establir patrons comuns entre aquestes persones (Gutiérrez, 2011; Kocsis *et al.*, 2002; Devery, 2010; Cook i Hinman, 1999).

- La *Inductiva*, que es basa en l'observació del fet particular per a aplicar-ho posteriorment a un fet més general (Jorge, 2011; Gutiérrez 2011). Aquesta té en compte la informació recollida a l'escena del crim, postulats de la psicologia experimental i coneixements estadístics a partir del qual es comprovaran les hipòtesis realitzades (Garrido, 2000; Stangeland i Hernández, 2002). La metodologia inductiva, permet, a més a més, realitzar perfils d'altres tipus de delictes com furts, piromania, terrorisme, etc. (Dabney, Dugan, Topalli i Hollinger, 2006; Cook i Hinman, 1999; Canter, 2004).

Les tres metodologies són els passos a recórrer per a resoldre un delicte. El primer pas constaria en l'abducció per a proporcionar una hipòtesi, el segon pas el mètode deductiu per a realitzar una predicció i finalment el mètode inductiu que ens permetrà confirmar-la o no.

En segon lloc podem dividir *enfocaments* en dos grans tipus:

- *Clínic*, que es basa en la psiquiatria forense i la psicologia clínica. Aquesta parteix de l'entrenament del propi perfilador, dels seus coneixements, experiència i intuïció per a predir les característiques dels delinqüents (Ault i Reese, 1980; Copson, Badcock, Boon, i Britton, 1997; Douglas i Munn, 1992; Keppel i Walter, 1999; Turvey, 1999; West, 2000; Garrido 2003).
- *Estadístic*, que es basa en la psicologia experimental i consisteix en l'anàlisi i creació d'hipòtesis de delinqüents que anteriorment van cometre delictes que es consideren similars, per posteriorment corroborar-les per mitjà de mètodes estadístics (Canter i Fritzon, 1998; Davies, ittebrood, i Jackson, 1997; Keppel i Weis, 1993; Santilla, Häkkänen, Canter, i Elfgrén, 2003; Garrido, 2003).

Pel que fa als diversos *paradigmes* que solen ser més esmentats en la literatura del perfil criminal són:

- *Diagnostic Evaluation (DE)*. Tècnica basada generalment en el judici clínic, concretament és percebuda com una adaptació psicoterapèutica basada en el psicoanàlisi (Muller, 2000).
- *Crime Scene Analysis (CSA) o Criminal Investigation Analysis (CIA)*. Tècnica basada en l'estudi realitzat per l'FBI de 36 agressors engarjolats per a extreure les característiques de les seves agressions per tal de tenir una base de dades per a futurs agressors. A partir d'aquest estudi s'extreuen dues tipologies d'agressors: els organitzats i els desorganitzats (Jiménez 2012; Muller 2000). Els passos del CSA segons Ressler, Burgess i Douglas (1992) són: a) avaluació del fet criminal, b) avaluació de l'escena del crim, c) anàlisi de la víctima, d) avaluació preliminar dels informes policials, e) avaluació de l'autòpsia mèdica, f) desenvolupament del perfil amb les característiques de l'agressor, g) suggerències de l'investigador.
- *Investigative Psychology (IP)*. Tècnica inductiva basada en la recollida i anàlisi de dades de crims i criminals coneguts amb l'objectiu d'obtenir patrons de conductes, tipologies i una metodologia estructurada a l'hora de realitzar un perfil o geogràfic de l'agressor (Jiménez, 2012; Muller 2000). A més a més també s'utilitzarà el procediment multidimensional estadístic (MDS) juntament amb metodologia quantitativa (Kocsis, Cooksey, *et al.*, 2002).
- *Behavioural Evidence Analysis (BEA)*. Tècnica ideodeductiva d'anàlisi de l'escena del crim i perfil criminal que inclou la interpretació d'evidències físiques, victimologia i característiques de l'escena del crim. Aquesta tècnica és ideogràfica, ja que estudia i analitza els aspectes d'un cas individual i s'obtenen conclusions deductives basades en el pensament crític, el mètode científic i la lògica deductiva (Jiménez, 2012; Chifflet, 2015; Centro para el estudio y prevención de la delincuencia, 2016; Garrido, 2012). Segons Turvey (2008) els principis bàsics del BEA són:

principi de la unitat, de la separació, de la conducta dinàmica, de la conducta motivada, de la multi determinació, de la motivació dinàmica, de la variació de conducta, de les conseqüències no desitjades, de la memòria corrupta i de la fiabilitat.

D'aquesta manera tenint en compte la metodologia, els enfocaments i els paradigmes, aquests es poden classificar de la següent manera:

Taula 2.

Referents, metodologies, enfocaments i paradigmes del perfil criminal

Referents	Metodologia	Enfocament	Paradigma
Federal Bureau of Investigation (FBI)	Deductiu	Clínic	<i>Crime Scene Analysis (CSA) o Criminal Investigation Analysis (CIA).</i>
Escola de Canter	Inductiu	Estadístic	<i>Investigative Psychology (IP)</i>
Brent Turvey	Ideodeductiva	Multidisciplinari	<i>Behavioural Evidence Analysis (BEA)</i>

Recull de referents, metodologies, enfocaments i paradigmes recollits en la literatura analitzada sobre la tècnica del perfil criminal.

4.1.4. Contingut del perfil criminal

Tot i la gran diversitat d'articles, llibres, manuals, entrevistes i d'altres fonts, s'ha pogut observar una manca de focalització en el contingut del perfil criminal. És lògic que aquest punt no s'esmenti en estudis pràctics, no obstant en pocs dels articles que realitzaven una revisió bibliogràfica s'esmentaven els punts rellevants que constituïen la tècnica.

Pel que fa a l'exposició de la informació del contingut del perfil criminal, aquest és potser la més consensuada entre la majoria dels autors, ja que en tots els articles recollits i en es quals s'esmentava aquest punt, prenen com a base el *Crime Classification Manual* i els punts que proposava (McCann, 1992; Muller, 2000;

Devery, 2010; Cook i Hinman, 1999; Jorge, 2011; Céspedes *et al.*, 2013; Centro para el estudio y prevención de la delincuencia, 2016; Gutiérrez, 2011; Garrido, 2003). No obstant el consens entre els autors, s'ha observat dues metodologies a l'hora d'exposar els punts proposats pel *Crime Classification Manual*.

La majoria dels autors que exposen el contingut del perfil criminal en els seus treballs com Garrido (2003), Muller (2000), Devery (2010), Cook i Hinman (1999), Douglas i Burgess (1986) i McCann (1992) ho fan amb els següents punts:

- Primera fase (*Profiling Inputs*). Conjunt de la informació important recollida per a resoldre el cas (fotos del crim, informació dels cossos policials, informació de la víctima).
- Segona fase (*Model de Presa de Decisions*). La informació és organitzada i es fa una anàlisi de la conducta preliminar. També es determinen el tipus i l'estil d'homicida, l'objectiu del criminal i el risc que torni a actuar.
- Tercera fase (*Crime Assesment*). Es determina si és un criminal organitzat o desorganitzat, s'intenta esbrinar que ha passat, com es va comportar, i com va planejar l'execució del crim
- Quarta fase (*Criminal Profile*). Construcció del perfil a partir de l'anàlisi de tota la informació recollida.
- Cinquena fase (*Investigation*). El perfil és utilitzat juntament amb altres tècniques pels agents policials. Si s'identifica el sospitós i s'obtenen confessions, es valorarà si el perfil ha sigut encertat o no.
- Sisena fase (*Aprehension*). Finalment es corrobora que el criminal detingut és el culpable del crim investigat.

D'altra banda, autors com Céspedes *et al.* (2013), Garrido (2006) i Gutiérrez (2011) exposen el contingut del perfil criminal mitjançant els següents punts:

- *Escena del crim*. Lloc que l'agressor selecciona per a matar a la seva víctima. Poden ser diversos tot i que sempre hi haurà una escena del crim primària on es donarà una major transferència entre l'agressor i l'autor (Gutiérrez, 2011; Jiménez, 2012).

- *Modus Operandi (MO) i Firma*. Tal com expressa Gil (2015) a la seva revisió sobre la problemàtica en la definició dels conceptes de Modus Operandi i Firma conclou en les següents definicions:
 - *Modus Operandi (MO)*. Conjunt de conductes efectuades pel delinqüent encaminades exclusivament a concloure amb èxit i efectivitat el delicte. Dins del MO s'hi inclouen aquelles escenificacions que tenen l'objectiu de protegir la identitat del delinqüent.
 - *Firma o segell personal*. Conjunt d'elements del MO i ritual realitzat pel criminal i que, per les seves característiques i peculiaritats permet la seva caracterització individual (Gil, 2015).
- *Victimologia*. Ciència focalitzada en el paper que juga la víctima en el delicte realitzat (Jiménez, 2012 i Garrido, 2012). És important tenir en compte la figura de la víctima, ja que si aquesta sobreviu ens pot aportar informació valuosa per a la identificació i la captura del criminal. En cas que la víctima no sobrevisqui es realitzarà una autòpsia psicològica (Morales, 2006). L'assassí utilitzarà a la víctima per a explicar la seva història, satisfer les seves necessitats i fantasies per a mostrar la seva connexió amb el món (Jiménez, 2006).
- *Perfil Geogràfic*. Sub disciplina del perfil que descriu aspectes geogràfics on pot actuar el delinqüent, les seves escenes del crim, els punts geogràfics d'aquests crims, els seus desplaçaments, el terreny en el qual actua, zones de risc i base operacional (Garrido, 2012). Generalment aquests perfils solen ser més acceptats per agents dels cossos policials, ja que no utilitzen tants termes psicològics i parteix d'una metodologia quantitativa que aporta dades objectives i clares a la investigació (Jiménez, 2012; Soria, 2006 i Céspedes *et al.*, 2013).

Tal com es pot observar, els articles més antics destaquen de forma més concreta els punts rellevants del contingut, contràriament a aquells més recents que exposen la informació de forma més generalitzada, mostrant doncs una visible evolució quant a conceptes relacionats amb la tècnica.

4.2.Obstacles del perfil criminal

4.2.1. Manca d'ètica

Com en totes les disciplines l'ètica és molt rellevant per a tenir en compte a l'hora de regir la conducta dels membres d'alguna professió o disciplina en concret. Tal com s'ha anat especificant, el perfil criminal és una tècnica relativament jove i per tant els professionals que actualment s'hi especialitzen són pocs i amb formació poc actualitzada que operen sense un codi ètic específic. Generalment és difícil trobar literatura relacionada amb l'ètica i la perfilació criminal, ja que encara ara s'estan creant codis ètics per als futurs professionals d'aquest àmbit (Jiménez, 2012). Aquesta manca de literatura s'ha pogut observar en la revisió realitzada en aquest treball, ja que només s'han trobat dos manuals en els quals es dediqués alguna pàgina a l'ètica: *Manual practico del perfil Criminológico* de Jorge Jiménez Serrano (2012) i *Criminal profiling : an introduction to behavioral evidence analysis* de Brent Turvey (2008).

Concretament en els dos manuals es plantegen un seguit de punts que els codis ètics del perfil criminal haurien d'incloure i també penalitzar:

- Declaracions i testimonis de falsos professionals.
- Fabricació o exageració de credencials professionals.
- Pràctiques fora de l'àmbit d'aplicació de coneixements i competències.
- Explotació de companys o estudiants.
- Violacions legals greus.
- Cas omís del tràfic d'influències o personalització del conflicte d'interessos.
- Plagi. (Jiménez, 2012)

4.2.2.Art o ciència?

La societat científista en la que actualment ens trobem es basa en una dualitat ciència – no ciència que al mateix temps comporta la credibilitat o el desprestigi d'allò que estigui sota la seva visió.

En alguns dels articles revisats sovint es pot recollir alguna referència de la tècnica amb l'art (McCann, 1992;) i és que tal com afirmen Ressler y Shachtman (2005) als inicis de la perfilació les tècniques utilitzades eren encara menys científiques que en l'actualitat i es considerava més aviat un art que els aprenents a futurs perfiladors havien d'aprendre i perfeccionar durant molts anys.

Malauradament, actualment aquesta manca de base científica en la metodologia i coneixements encara es dona, i en aquest punt utilitzar la paraula "art" per a referir-se a la perfilació criminal pot tenir connotacions negativistes quan es vol mostrar aquesta tècnica com a una ciència (Jiménez, 2012).

S'ha pogut observar, que tots aquells articles, manuals i altres fons d'informació revisades en aquest treball i que comparaven alguna metodologia del perfil amb un "art" (McCann, 1999; Snook, Eastwood *et al.*, 2007; Muller, 2000; Devery, 2010; Cook i Hinman, 1999; Canter, 2004; Turvey, 2008 i Jiménez, 2012) utilitzen aquesta paraula per a referir-se a la metodologia deductiva de l'FBI, la qual es basarà en l'experiència i la intuïció del propi perfilador sense utilitzar una recerca empírica que permeti generar hipòtesis falsables implicant, doncs, que no es pugui considerar una ciència com a tal.

Tenint en compte l'ampli ventall de fonts recollides no són tants aquells que focalitzen algun apartat en la discussió del perfil com a ciència o art i els que ho fan es decanten per a afirmar que actualment la tècnica no té una base científica però tampoc se la pot considerar un art (Turvey, 2008 i Jiménez, 2012). Aquest fet es pot recollir com a positiu tenint en compte que els autors són conscients de l'evolució de la validesa de la tècnica al llarg dels anys i del seu estat actual, aportant una visió crítica sobre el que es pot considerar un art (metodologia deductiva de l'FBI) i el que es podria arribar a considerar una ciència (metodologia Inductiva de l'escola de Cànter i perfil Geogràfic).

Tot i això tal com afirma Jiménez (2012) és important remarcar que actualment no es pot parlar de la tècnica del perfil criminal com una ciència, però si és possible relacionar-la amb metodologia i conclusions basades en el mètode científic.

4.2.3. Biaixos cognitius.

Tenir en compte els biaixos a l'hora de realitzar un perfil criminal és essencial per a assegurar uns resultats fiables. La tècnica és bàsicament un procés d'inferència que implica prendre decisions a partir de la informació recollida (Jiménez, 2012). Aquest procés es podrà veure afectat quan a l'hora d'utilitzar la informació, el perfilador, de forma inconscient, tendeixi a filtrar selectivament per a interpretar, predir o aportar una solució, essent víctima dels seus propis biaixos cognitius (Turvey 2008).

Tenir en compte els diversos biaixos que poden experimentar els professionals de la perfilació criminal, serà essencial com a mètode de prevenció per a procurar no contaminar el perfil amb una mala interpretació de la informació recollida i inferida.

Tot i la importància d'aquest fet, s'ha pogut observar una manca important de focalització en aquest punt de la tècnica. Només cinc dels articles revisats (tenint en compte que eren revisions bibliogràfiques) contenien informació sobre biaixos en la realització del perfil. Tot i això la majoria es centraven en els biaixos observats en la mostra de l'estudi de Kocsis (Snook, Eastwood *et al.*, 2007; Snook, Cullen *et al.*, 2008; Kocsis i Heller, 2004 i Bennell, Jones, Taylor i Snook, 2006) en el qual s'examinava la correlació entre la precisió del perfil criminal respecte les habilitats de la persona.

Els únics documents centrats en el relat de la importància dels biaixos en la perfilació criminal així com en l'exemplificació d'aquests, han estat els manuals de Jiménez (2012) i Turvey (2008) on s'hi exposen aquells més importants a tenir en compte durant la pràctica professional del perfil criminal. Aquests divideixen la seva explicació en els biaixos cognitius que es poden donar sobretot en la pràctica de metodologies deductives i els biaixos o errors en l'estadística, més comuns en la metodologia inductiva.

Biaixos cognitius

- *Biaix de confirmació.* Tendència a buscar o interpretar informació de manera que permeti confirmar les nostres pre concepcions. En relació amb aquest biaix podem trobar-hi el prejudici de creença que consisteix en basar les valoracions o avaluacions en creences personals (Jiménez, 2012 i Snook, Cullen *et al.*, 2008).
- *Efecte Bandwagon.* Tendència a creure certes coses perquè la majoria de gent també ho creu. Aquest biaix és molt present en la història del perfil, ja que moltes de les existents s'han establert perquè moltes persones creien en el mateix.
- *Defensa d'estatus.* Negació de qualsevol comentari que contradigui les idees d'una persona que es considera a ella mateixa amb un cert *estatus*. Sovint els perfiladors creuen que per experts en el camp els seus perfils es defensen per si sols i no és necessari demostrar res del que exposen en ells.
- *Efecte de l'observador expectant.* Manipulació inconscient de les dades o experiment per part de la investigació, per a poder arribar al resultat esperat en un inici. Aquest biaix s'ha de tenir en compte especialment quan es treballa amb anàlisis estadístics.
- *Efecte forer o bamum.* Aquest és un dels efectes més presents en el perfil criminal i consisteix a aportar informació general i ambigua que pot arribar a descriure a qualsevol individu.
- *Efecte fonamental de l'atribució.* Tendència a explicar el comportament d'altres persones a partir d'una sobreestimació dels motius personals interns, obviant els externs (Jiménez, 2012).

Errors en l'estadística

- *Llei dels números petits*. Tendència a creure que un nombre petit de successos són representatius i poden ser utilitzats per a realitzar prediccions. En els estudis estadístics és necessari tenir una mostra àmplia perquè els resultats siguin representatius, per aquest motiu és important tenir en compte aquest biaix.
- *Fal·làcia de conjunció*. Creença que hi ha poca possibilitat que un fet per si sol ocorri. En canvi si en aquest fet n'hi afegim un altra més probable, el primer també augmentarà les probabilitats d'aparèixer.
- *Cum hoc, ergo propter hoc*. S'afirma que dos esdeveniments que ocorren al mateix temps tenen necessàriament una relació causa – efecte, d'aquesta manera si ocorre A, després ocorrerà B i s'entendrà que A ha causat B.
- *Fal·làcia del franc tirador*. Consisteix en la manipulació d'informació sense cap mena de relació fins a aconseguir que tingui un cert sentit (Jiménez, 2012).

4.3. Validesa i precisió del perfil

Actualment podem trobar un gran nombre d'articles que discuteixen la validesa de la tècnica del perfil criminal d'entre altres punts rellevants, per tal de valorar la seva utilitat dins d'una investigació criminal.

En aquest treball s'han analitzat més de 50 documents (articles de revistes, entrevistes, manuals i llibres) dels quals 29 dedicaven algunes pàgines a discutir sobre la validesa de la tècnica. D'aquests 29 s'ha observat que davant el plantejament del perfil criminal com una ciència, la gran majoria dels documents no especificava o no es donava una resposta concreta. En el cas dels articles de revistes amb índex d'impacte la majoria es decantaven pel no, mentre que en manuals i revistes sense índex d'impacte es plantejava la possibilitat de re

formular el perfil criminal perquè aquest es pogués aplicar des d'una base científica (vegeu annex 2).

Pel que fa a la validesa tant en els articles de revistes amb índex d'impacte, com aquells que no en tenien així com els manuals revisats, negaven en la seva majoria, la validesa de la tècnica (vegeu annex 2).

Amb aquests resultats es pot observar una elevada concordança a l'hora d'afirmar, de forma generalitzada, que la tècnica no és prou vàlida per a considerar-se una ciència, tot i que si és cert que actualment s'està treballant en la científització de les metodologies utilitzades. Els punts que recolzen aquesta afirmació i que s'esmenten en els diversos documents analitzats es recullen a continuació:

Segons Garrido (2012) la dificultat fonamental que dificulta la validesa o eficàcia de la tècnica està relacionada amb la consistència, de la qual en diferencia 2 tipus:

- Consistència de l'actuació del criminal a l'escena del crim. Problemàtica per afirmar que l'assassí mostrarà un patró en totes les escenes del crim que permeti vincular-les a un únic autor.
- Consistència o projecció dels atributs del criminal en el seu comportament en l'escena del crim. Es considera el més difícil de realitzar amb validesa, ja que exigeix la demostració que la personalitat, l'estil de vida del subjecte i altres atributs com l'edat, el sexe defineixen un seguit d'obsessions que el criminal plasmarà en els seus actes criminals.

Jiménez (2012), per altra banda, exposa tres punts que considera que impedeixen analitzar la validesa del perfil:

- Glorificació de la tècnica. Poc qüestionant de la tècnica a causa del renom de l'FBI.
- Reticència de la policia a l'escrutini i validació de les seves tècniques. Per a motius de precaució i per tal de no donar avantatge als criminals, generalment el món policial s'ha mantingut hermètic i inaccessible, sense voler fer públiques les seves metodologies impedit, així, la seva avaluació.

- Arguments circulars de precisió. Argument que dona suport a que els perfils són demandats perquè són útils, i per tant son útils perquè estan demandats.

A més a més també afirma que generalment, en molts dels documents que es centren en la validesa de la tècnica no ho fan d'acord amb els resultats obtinguts sinó que avaluen la precisió dels propis perfiladors comparant-los amb altres grups de no perfiladors (Kocsis i Heller, 2004; Kocsis i Hayes, 2004; Bennell *et al.*, 2006.). En aquest punt, doncs, és on es remarca la importància de la formació dels professionals de la tècnica, tenint en compte que tal com afirma Kocsis *et al.*(2000) actualment existeix molt poca literatura que expressin les habilitats necessàries per a un bon perfilador.

Concordant amb Jiménez (2012), Chifflet (2015) i Snook, Eastwood *et al.* (2007) afirma que una de les principals problemàtiques en la validesa de la tècnica del perfil criminal és la manca d'acord a l'hora de definir com mesurar-la. Afirma que la gran majoria dels estudis que s'enfoquen en la validesa del perfil es centren en les habilitats del perfiladors i la satisfacció dels agents de policia per a valorar la seva validesa, deixant de banda aspectes com els problemes de precisió de la tècnica i la seva utilitat real. A banda d'aquesta primera problemàtica també destaca com a impediment per a validar el perfil criminal, la manca de fonaments teòrics que serveixen de base per a la disciplina (McCann, 1992)

Chifflet (2015) també destaca com l'enfocament de l'FBI (metodologia deductiva) evita les bases teòriques incertes del perfil criminal i s'abstenen de realitzar estudis grupals per a predir comportaments o característiques individuals impedit, així, la consistència i homologia en casos particulars.

Per altra banda, autors com Snook et al. (2008) proposen tres punts segons els quals afirmen que la tècnica del perfil criminal actualment no té validesa:

- Tipologies falses. Generalment el perfil criminal inclou diversos sistemes de classificació per a categoritzar la informació rellevant del crim. La categorització més rellevant és la de l'FBI sobre els criminals organitzats – desorganitzat, no obstant s'ha demostrat que aquesta no es valida en molts

estudis realitzats (Beauregard i Proulx, 2002; Kocsis, Cooksey, *et al.*, 2002; Devery, 2010; Scherer i Jarvis, 2014).

- Enfocaments del perfil criminal basats en teories de la personalitat que no tenen suport empíric. Igual que a les teories clàssiques dels trets de personalitat molt popular a finals dels anys 60, la majoria dels enfocaments del CP assumeixen que el comportament criminal està determinat per les disposicions subjacents en els delinqüents que els fan comportar-se d'una manera concreta.

Aquesta teoria impulsa a suposar que els delinqüents tindran comportaments similars en tots els delictes i a més a més també es creurà que el delinqüent mostrarà comportaments similars en els seus crims i en altres aspectes de la seva vida.

- No hi ha evidències convincentes que les prediccions fetes pels perfiladors siguin més precises que les dels no perfiladors.

Pel que fa a les aportacions de Muller (2000) aquest es centrarà en els problemes observats en la validesa de les metodologies deductives i inductives utilitzades per l'FBI i l'escola de Canter respectivament. Pel que fa a la metodologia deductiva afirma que aquesta no es pot considerar amb una base suficientment vàlida, ja que a) mai han sentit la necessitat de verificar la seva metodologia de forma científica tot i tenir el potencial per a ser-ho, b) no es mostren públicament la metodologia utilitzada per temor a donar avantatge als criminals, c) generalment no és possible falsar les seves hipòtesis, ja que solen estar basades en la psicoanàlisi.

En relació a la metodologia inductiva, Muller (2000) no esmenta una problemàtica tan greu com en el cas de la deductiva però si afirma que a) aquesta no aporta res de nou, és a dir, només obre noves vies a explorar però no acaba de focalitzar-se en realitzar nous avanços i b) No hi ha una base de dades sòlida ni vàlida sobre criminals serials que puguin contribuir a augmentar la validesa del perfil criminal. Finalment Cook i Hinman (1999) proposen que per tal que el perfil criminal pugui constar d'una validesa que li aporti científicitat ha de basar-se en

informació fiable per a realitzar els perfils. Aquest és un dels problemes més presents en el perfil criminal, ja que actualment existeixen pocs estudis que es centrin en la fiabilitat i la validesa de la tècnica i això té com a conseqüència una major desconfiança pel que fa als cossos policials, a més a més, la gran majoria d'aquest estudis es centren en els casos resolts per la tècnica de forma exitosa i en anècdotes com a forma per a justificar la seva validesa.

Per altra banda, també afirmen que és necessària una base de dades sobre crims violents fiable i vàlida, ja que la base de dades recollida per l'FBI sobre agressors sexuals no es considera vàlida i tampoc s'ha replicat.

Així doncs, a trets generals i segons es pot observar a partir de la informació aportada pels anteriors autors, es pot deduir la manca de validesa de la tècnica. A més a més, també existeixen altres estudis com els de Yokota *et al.*(2017) i Snook, Haines *et al.*(2007) realitzats a països com Canadà i Japó que recullen opinions de professionals (tant experts en perfilació com policies) que afirmen estar en desacord a l'hora d'aplicar la tècnica en les investigacions degut a la seva manca de fiabilitat. Aquest acord amb la poca validesa de la tècnica també es pot observar en les entrevistes realitzades a professionals com Mark Safarik, ciutadà d'EUA i agent de l'FBI així com Hector Leonardo Millán Vega, ciutadà Colombià i Analista en comportament i perfilació criminal de la direcció d'investigació criminal e Interpol.

4.4. Perfil criminal a Espanya

Segons l'informe de 2016 aportat pel ministeri de l'interior d'Espanya, aquest reflecteix una evolució positiva respecte l'índex de criminalitat al país. Les dades mostren com el 2016 els delictes es redueixen un 1'2% i com al mateix temps els homicidis dolorosos i els assassinats consumats disminueixen notablement a una xifra inferior a 300 víctimes.

Per altra banda, l'informe del quart trimestre que recull del balanç de criminalitat del 2018 mostren que, pel que fa als assassinats dolorosos i consumats, la xifra respecte a l'any 2017 ha disminuït en 11 víctimes així com ho han fet els intents

d'homicidi en 1 víctima. Tot i no observar-se una disminució rellevant en l'índex de criminalitat del país amb els anys, Espanya continua posicionant-se com els països amb menor índex de crims si el comparem amb altres països com Estats Units el qual s'hi registren el 75% de casos d'assassinats en sèrie del món. Per altra banda, i centrant-nos en Europa, s'observa que el 69% dels crims registrats a Europa s'han donat en països com Anglaterra, França i Alemanya.

Les dades, doncs, mostren com la perillositat a España és relativament baixa (si es compara amb altres països), però no inexistent, i per aquest mateix motiu alguns dels cossos policials del país van concebre la necessitat d'incorporar unitats especialitzades relacionades amb la conducta criminal que poguessin ser d'ajuda a l'hora de resoldre els casos d'homicidis i crims que es registraven.

Actualment España és un dels països que s'ha interessat més per la tècnica de la Perfilació Criminal com a eina per a recolzar els professionals dels cossos policials. Aportacions de professionals de la psicologia com ara Vicente Garrido, Miguel Ángel Sória i d'altres, han contribuït a difondre, l'aplicació d'aquesta tècnica (Céspedes *et al.*, 2013).

Pel que fa a l'aplicació de la psicologia als cossos policials del país, aquesta es va iniciar quan al 1995 dins la Guàrdia Civil es crea una unitat de psicòlegs a la Jefatura de Policia Judicial, depenent de la Subdirecció General d'Operacions, la qual tenia com a objectiu aplicar els coneixements d'aquesta ciència a la investigació criminal (González 2015). Aquesta unitat es va anomenar Anàlisi de la conducta Delictiva (SACD) i va néixer seguint de model a la Unitat de Ciències del comportament de l'FBI.

Per altra banda el Cos de la Policia Nacional funda el 2011 la Secció d'Anàlisi de la Conducta (SAC) a la comissaria General de Policia Judicial, creat amb l'objectiu de col·laborar en les investigacions criminals.

Tal com es pot recollir a la pàgina web dels Mossos d'Esquadra, de les quatre policies autonòmiques existents a España, el Cos de mossos d'Esquadra inaugura el 2015 una unitat específica en el camp de l'anàlisi dels perfils criminals, anomenada Grup d'Anàlisi de la Conducta Criminal, la qual depèn de Unitat

Central d'Anàlisi Estratègica de la Comissaria General d'Investigació Criminal (CIGC). L'objectiu central d'aquesta unitat tal com va afirmar en aquell moment el director general dels mossos d'Esquadra, Albert Batlle, és el de "millorar les polítiques de prevenció i augmentar l'efectivitat en la investigació dels delictes greus contra les persones".

Es pot observar, doncs, com Espanya ha patit un creixent interès per introduir aquesta tècnica en cossos de seguretat per a millorar l'eficàcia de les seves investigacions, no obstant, aquesta és encara una tècnica relativament jove i que per tant arrossega amb ella moltes qüestions sense resposta o que estan en procés de ser-ho. Tal com afirma Juan Alcázar a l'entrevista annexada a l'article de Céspedes *et al.* (2013), a España actualment hi ha una manca d'interès i mesures per part dels cossos policials. A més a més també especifica alguns motius que han estancat el seu coneixement i aplicació per part dels investigadors policials: a) l'aïllament i privacitat que comporten aquest tipus d'investigacions i b) la falta de preparació dels professionals, que tot i que coneixen la tècnica no tenen clars els seus objectius, utilització i implicacions.

Més enllà de països com EUA i el Regne Unit, España es posiciona com a un dels països amb més interès per la tècnica (Céspedes *et al.*, 2013), tenint en compte que recentment l'inspector major, del Cos Nacional de Policia i cap de la secció d'Anàlisi de la conducta de la Unitat Central d'Intel·ligència emocional ha proposat el mètode V.E.R.A. com una altra metodologia a l'hora de realitzar el perfil criminal (Soto, 2014). A més a més, la Secció d'Anàlisi de Comportament Criminal de la Unitat Tècnica de Policia Judicial, juntament amb la Facultat de Psicologia de la Universitat Autònoma de Madrid han realitzat perfils psicosocials d'agressors amb una base estadística multi variada (Jiménez, 2013).

5.CONCLUSIONS

Tot i que la perfilació criminal és una tècnica utilitzada des de fa més de 100 anys, fa relativament poc que ha crescut l'interès cap a la seva fonamentació científica, fet que ha impulsat la creació de molts altres documents més enllà de les revisions bibliogràfiques que permetessin crear una base científica per a la tècnica.

Tot i l'interès que s'ha donat a la tècnica i a la seva científització en diversos països com Japó, Canadà, Latinoamèrica i el recent augment en la publicació de documents on el perfil criminal era aplicat o estudiat de forma pràctica, la gran majoria dels documents que es poden consultar de forma gratuïta o als que poden accedir els ciutadans o estudiants interessats són revisions bibliogràfiques, llibres d'entreteniment, sèries de televisió o estudis que es centren a remarcar la manca de preparació dels perfiladors i en estudiar la satisfacció dels agents policials que apliquen la tècnica sense valorar els problemes de precisió o la utilitat real de la tècnica.

La revisió realitzada en aquest estudi exploratori suggereix que la perfilació criminal és una tècnica que encara avui en dia amaga molt de secretisme que repercuteix a la seva reputació. Encara ara, al 2019, el perfil criminal és utilitzat en certes regions del món sense una base teòrica científica, amb la qual cosa dificulta la validesa dels informes realitzats en molts dels casos en què ha estat aplicada.

Aquest fet s'ha pogut fer visible al llarg de tot el treball, en primer lloc observant la poca concordança quant als inicis de la tècnica així com del primer perfil criminal realitzat i que es pren com a base. També s'han pogut recollir una gran diversitat d'opinions respecte al tipus de metodologia de la tècnica, depenent de la perspectiva des de la qual el professional que havia realitzat el document revisat la redactava, i que deixa al descobert la necessitat d'estudiar amb major rigor científic les tipologies utilitzades en l'aplicació de la tècnica.

A més a més també s'ha pogut observar la manca de literatura sobre un dels principals punts que impedeix acabar de validar la tècnica: els biaixos i l'ètica. Això es pot relacionar amb una possible manca d'interès per part dels

professionals a l'hora de crear documents i estudis centrats en les habilitats necessàries del perfilador que permetrien treballar aquests biaixos (comunament detectat en els perfils) i la manca d'ètica.

Aquest fet pot ser el resultat de la poca concordança entre els professionals. Tal com s'ha observat, cada autor expressava la seva opinió del perfil criminal des d'una perspectiva concreta, fet que dificultaria molt la creació d'un programa de formació conjunt que permetés treballar als actuals i futurs professionals de la tècnica, aspectes importants de la perfilació criminal com són els biaixos i l'ètica.

A tall de resum es pot concloure doncs, que la tècnica careix de validesa, concretament a l'hora d'acordar la definició del seu mesurament, així com també per a recollir informació suficientment fiable que li permeti basar-se en una metodologia científica a partir de l'actualització de les bases de dades utilitzades (generalment les que va crear l'FBI a partir de l'estudi sobre delinqüents sexuals). S'ha observat que generalment es pren com a mètode vàlid les opinions que aporten les agències o agents de policia que reben assessorament (tot i saber que la seva opinió no és suficient per a poder validar la perfilació criminal). A més a més també s'ha pogut afirmar com en la majoria dels documents només s'exposaven aquells casos on l'aplicació de la tècnica havia obtingut resultats positius, sense també exposar altres situacions en les quals es va realitzar un perfil erroni.

Per altra banda, s'han recollit evidències de molts autors que afirmen la poca evidència empírica que permeti concloure que el perfil criminal és útil en la pràctica o que els perfiladors poden aportar perfils més precisos que altres professionals no experts en aquesta tècnica.

L'avaluació de la literatura de la perfilació de l'avanç d'aquesta tècnica permet, doncs, concloure en la necessitat de la millora de la tècnica. Bé és cert que el creixent interès per a la millora d'aquesta ha permès crear altres metodologies i millores que ajuden a la seva professionalització, no obstant, també s'ha de tenir en compte que la necessitat recurrent d'una tècnica per a fer front als delictes amb què es troben la majoria de països, ha impulsat a utilitzar el perfil criminal tot i saber que aquest, està mancat d'una metodologia científica i per tant els resultats

que s'obtenen no es poden considerar vàlids, si no orientadors o indicatius de situacions a explorar amb més profunditat.

És necessari doncs, l'augment de la inversió en investigacions que permetin una validació objectiva del perfil criminal i que al mateix temps ajudi a la coordinació dels professionals a l'hora d'entendre i aplicar-lo, així com en entendre la tècnica més enllà d'una sola metodologia sinó com el conjunt de totes elles aplicades en el moment i situacions adequats.

6. LIMITACIONS I PROPOSTES DE MILLORA

6.1. Limitacions

Aquest treball ha estat el resultat de l'anàlisi de la literatura més citada sobre la tècnica del perfil criminal, fet que implicava la revisió d'un gran nombre d'articles i altres documents en llengua anglesa i de caràcter científic o molt específic. Això ha pogut afectar, en algunes ocasions, a l'hora de realitzar les traduccions d'alguns dels termes més concrets referits a aspectes de la tècnica.

També és important comentar la dificultat a l'hora d'escollir i sintetitzar aquella informació més rellevant, ja que actualment es poden recollir molts documents amb punts interessants i rellevants sobre la tècnica del perfil criminal. Aquest gran nombre de documents implica al mateix temps, una gran diversitat d'opinions que també han dificultat la síntesi i la reflexió del cos del treball així com de les mateixes conclusions.

Tot i les dificultats trobades per a realitzar el treball (donat que anteriorment no havia realitzat cap revisió bibliogràfica), ha estat una oportunitat molt gran per a poder endinsar-me en el món de la psicologia criminal i descobrir altres mètodes de treball més enllà de les metodologies quantitatives i qualitatives. Això potser ha influït en la qualitat del treball ja que no tenia tan clares les pautes a seguir, però després de moltes lectures d'altres revisions bibliogràfiques puc estar contenta de veure el meu esforç reflectit en aquest treball de final de grau.

6.2. Propostes de millora

Tenint en compte que la majoria d'articles revisats aportaven informació però no solucions, seria necessari la focalització en solucions més enllà de la revisió o estudis que demostressin la poca validesa de la tècnica.

Una possibilitat per a iniciar el canvi en la literatura sobre el perfil criminal, podria ser la realització de treballs que es focalitzessin en la millor preparació dels professionals respecte a l'aplicació de la tècnica, així com també proporcionar suficient formació per evitar els biaixos i la manca d'ètica durant la realització dels perfils, ja que tal com s'ha observat, en molts dels estudis on es demana opinió als policies o agències que reben assessorament, es revela un alt grau de desconeixença i poca preparació dels professionals.

Es proposa doncs, com a possibles línies de futur la realització d'un programa formatiu per a professionals perfiladors així com també dels agents de policia i agències a les quals se'ls ofereix aquest tipus d'assessorament per a permetre uns millors resultats en l'aplicació de la tècnica i també en la seva fiabilitat.

Per altra banda, també seria necessari la realització d'una nova base de dades fiable sobre delinqüents de diversos tipus (i deixar d'utilitzar la realitzada per l'FBI), per tal de poder extreure'n informació rellevant i actualitzada i d'aquesta manera augmentar la validesa dels perfils realitzats.

7.REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Alfonzo, I. (1994). Técnicas de investigación bibliográfica. Caracas: Contexto.
- Ault, R. L., Jr., i Reese, J. T. (1980). A psychological assessment of crime profiling. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 49, 22-25.
- Beauregard, E., i Proulx, J. (2002). Profiles in the offending process of nonserial sexual murderers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46(4), 386-399.
- Bennell, C., Jones, N. J., Taylor, P. J., i Snook, B. (2006). Validities and abilities in criminal profiling: A critique of the studies conducted by Richard Kocsis and his colleagues. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50(3), 344-360. Doi: 10.1177/0306624X05277660
- Burgess , A.W., Douglas, J. i Ressler, R. (1992). *Sexual Homicide: Patterns and Motives*. NuevaYork: The Free Press.
- Canter, D. (2004). Offender profiling and investigative psychology. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 1(1), 1-15. Doi: 10.1002/jip.007
- Canter, D. V. i Fritzon, K. (1998). Differentiating arsonists: A model of firesetting actions and characteristics. *Legal and Criminological Psychology*, 3, 73-96.
- Centro para el estudio y prevención de la delincuencia. (2016). *Término Crimipedia: Perfil criminológico*. Manuscrit inèdit, Universitat Miguel Hernández, España.
- Céspedes, E. N., Quintero, L. A. M., Rojas, L. M., i Cardona, D. M. (2013). Perfilación criminológica: una revisión de la literatura y su aplicación en la investigación criminal en Colombia. *Criminalidad*, 55(3), 309-336.

- Céspedes, E. N., Quintero, L. A. M., Rojas, L. M., i Cardona, D. M. (2013). [Entrevista a Juan Francisco Alcaraz Albertos]. Perfilación criminológica: una revisión de la literatura y su aplicación en la investigación criminal en Colombia. *Criminalidad*, 55(3), 309-336.
- Céspedes, E. N., Quintero, L. A. M., Rojas, L. M., i Cardona, D. M. (2013). [Entrevista a Hector Leonardo Millán Vega]. Perfilación criminológica: una revisión de la literatura y su aplicación en la investigación criminal en Colombia. *Criminalidad*, 55(3), 309-336.
- Chifflet, P. (2015). Questioning the validity of criminal profiling: An evidence-based approach. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 48(2), 238-255. Doi: 10.1177/0004865814530732
- Cook, P. E., i Hinman, D. L. (1999). Criminal profiling: Science and art. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 15(3), 230-241. Doi: 10.1177/1043986299015003002
- Copson, G., Badcock, R., Boon, J., i Britton, P. (1997). Articulating a systematic approach to clinical crime profiling. *Criminal Behavior and Mental Health*, 7, 13-17.
- Criminología Psicosocial: Universidad Complutense de Madrid, España. Recuperat el 20 d'octubre de 2012 de http://www.psicologia-online.com/articulos/2006/perfil_psicologico_criminal.shtml.
- Dabney, D. A., Dugan, L., Topalli, V., i Hollinger, R. C. (2006). The impact of implicit stereotyping on offender profiling: Unexpected results from an observational study of shoplifting. *Criminal Justice and Behavior*, 33(5), 646-674.
- Davies, A., Wittebrood, K. i Jackson, J. L. (1997). Predicting the criminal antecedents of a stranger rapist from his offence behaviour. *Science & Justice*, 37, 161-170.
- Delgado, C. (2016). *Perfiles criminales: Un estudio de la conducta criminal de los asesinos en sèrie*. (Tesis doctoral, Universidad de Salamanca, Castilla y León). Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/tesis?codigo=155536>

- Devery, C. (2010). Criminal profiling and criminal investigation. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 26(4), 393-409. Doi: 10.1177/1043986210377108
- Díaz, C. M. V. (2014). La psicología aplicada a la investigación criminal: la autopsia psicológica como herramienta de evaluación forense. *Revista electrónica de ciencia penal y criminología*, 2 (16),1-41.
- Douglas, J. E., i Munn, C. (1992). Violent crime scene analysis: Modus operandi, signature, and staging. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 61(2), 1-10.
- Douglas, J. i Burguess, A.W. (1986). Criminal Profiling: A viable investigative tool against violent Crime. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 55, 9-13.
- Dowden, C., Bennell, C., i Bloomfield, S. (2007). Advances in offender profiling: A systematic review of the profiling literature published over the past three decades. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 22(1), 44.
- Garrido, V. (2003). La técnica del perfil en la investigación criminal. En L. Anyela (Ed), *Psicopatas y otros delincuentes violentos*. Valencia: Tirant Lo Blanch.
- Garrido, V. (2007). La mente criminal: La ciencia contra los asesinos en serie (5a ed.). Barcelona: Planeta.
- Garrido, V. (2012). Psicópatas, asesinos en serie y la técnica del perfil criminológico. En V. Garrido (Ed), *Perfiles Criminales. Un recorrido por el lado oscuro del ser humano*. Barcelona: Planeta.
- Garrido, V., Stangeland, P. i Redondo, S. (2006). *Principios de criminología* (3.ª ed). Valencia: Tirant lo Blanch.
- Genovés, V. G. (2000). El perfil psicológico aplicado a la captura de asesinos en serie el caso de J.F. *Anuario de psicología jurídica*,(1), 25-47.
- Gil, L. M. S. (2015). Dossier I: Problemas conceptuales en el " Criminal Profiling". *Quadernos de criminología: revista de criminología y ciencias forenses*, (29), 12-19.
- Gil, L. M. S. (2015). Dossier I: Problemas conceptuales en el " Criminal Profiling". *Quadernos de criminología: revista de criminología y ciencias forenses*, (29), 12-19.

- González, J. L. (2015). La Psicología Criminalista en España: presente y futuro. *Papeles del psicólogo*, 36(2), 109-116.
- Goodwill, A. M., i Alison, L. J. (2007). When is profiling possible? Offense planning and aggression as moderators in predicting offender age from victim age in stranger rape. *Behavioral Sciences & the Law*, 25(6), 823-840. Doi: 10.1002/bsl.778
- Gregory, N. (2005). Offender profiling: a review of the literature. *The British Journal of Forensic Practice*, 7(3), 29-34. Doi: 10.1108/14636646200500019
- Gutiérrez, W. M. (2016). Consideraciones acerca del concepto “perfil criminal”. *Duazary*, 8(1), 115-119.
- Gutiérrez, W. M. (2016). Consideraciones acerca del concepto “perfil criminal”. *Duazary*, 8(1), 115-119.
- Halty, L., González, J. L., i Sotoca, A. (2017). Modelo ENCUIST: aplicación al perfilado criminal. *Anuario de Psicología Jurídica*, 27(1), 21-31.
- Jiménez, J. (2006, junio). Perfil psicológico criminal. Documento presentado en el VII Curso de Criminología Psicosocial: Universidad Complutense de Madrid, España.
- Jiménez, J. (2012). *Manual práctico del perfil criminológico*. (2a ed). Valladolid: LEX NOVA.
- Jorge, R. R. (2011). La perfilación criminal como técnica forense en la investigación del homicidio intencional con autor desconocido. *Revista de la Escuela de Medicina Legal*, (16), 4-13.
- Keppel, R. D. i Walter, R. (1999). Profiling killers: A revised classification model for understanding sexual murder. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 43, 417-434.
- Keppel, R. D. i Weis, J. G. (1993). *Improving the investigation of violent crime: The homicide investigation and tracking system. Research in Brief*. Washington, DC: National Institute of Justice.

- Kocsis, R. N. (2010). Criminal profiling works and everyone agrees. *Journal of Contemporary Criminal Justice* (1), 224-237. Doi: 10.1080/15228930903550574
- Kocsis, R. N. (2013). The criminal profiling reality: What is actually behind the smoke and mirrors?. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 13(2), 79-91. Doi: 10.1080/15228932.2013.765733
- Kocsis, R. N., Cooksey, R. W., i Irwin, H. J. (2002). Psychological profiling of offender characteristics from crime behaviors in serial rape offences. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46(2), 144-169.
- Kocsis, R. N., i Hayes, A. F. (2004). Believing is seeing? Investigating the perceived accuracy of criminal psychological profiles. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48(2), 149-160. Doi: 10.1177/0306624X03258481
- Kocsis, R. N., i Heller, G. Z. (2004). Believing is seeing II: Beliefs and perceptions of criminal psychological profiles. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48(3), 313-329. Doi: 10.1177/0306624X03258482
- Kocsis, R. N., Irwin, H. J., Hayes, A. F., i Nunn, R. (2000). Expertise in psychological profiling: A comparative assessment. *Journal of Interpersonal Violence*, 15(3), 311-331.
- Marina, J.A. (2010). *La pasión del poder*. Madrid: Anagrama
- McCann, J. T. (1992). Criminal personality profiling in the investigation of violent crime: Recent advances and future directions. *Behavioral Sciences & the Law*, 10(4), 475-481.
- McGrath, M i Torres, A. (2008). Forensic Psychology, Forensic Psychiatry, and Criminal Profiling: The Mental Health Professional's Contribution to Criminal Profiling. En B. Turvey (Ed.), *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis* (4a ed., p. 102 – 119). Sitka: Elsevier.
- Morales, L. A. (2006). La autopsia psicológica. En G. Buena Casal, D. Bunce & E. Jiménez (Eds.). *Psicología forense: manual de técnicas y aplicaciones*. Madrid: Biblioteca Nueva.

- Morales, L. A., Muñoz-Delgado, J., Santillán, A. M., Arenas, R., i de León, F. C. P. (2007). Perfiles criminológicos: el arte de Sherlock Holmes en el siglo XXI. *Salud mental*, 30(3), 68-75.
- Morales, O. (2003). Fundamentos de la investigación documental y la monografía. *Manual para la elaboración y presentación de la monografía*. Mérida, Venezuela: Universidad de Los Andes.
- Muller, D. A. (2000). Criminal profiling: Real science or just wishful thinking?. *Homicide studies*, 4(3), 234-264. Doi: 10.1177/1088767900004003003
- Policia Nacional.(juny 2011). *La policía crea la sección de análisis de conducta para la investigación de delitos, integrada por psicólogos*. Recuperat de http://www.infocop.es/view_article.asp?id=3488
- Pont, T i Sauch, M. (2008). Profiling. El acto criminal. Barcelona: Editorial UOC S.L.
- Pueyo, A. A., i Redondo, I.S. (2007). Predicción de la violencia: entre la peligrosidad y la valoración del riesgo de violencia. *Papeles del psicólogo*, 28(3), 157-173.
- Ressler, R.K. i Shachtman, T. (2005). *Asesinos en serie*. Barcelona: Ariel.
- Rodríguez, C. D. C. (2016). El perfil criminal del falsificador de obras de arte. *Boletín criminológico*, 4(164), 1-9.
- Safarik, M. (2008, octubre 8). La técnica del perfil criminal en su máxima expresión. [Entrevista amb Mark Safarik] Recuperat de <http://policiasenlared.blogspot.com/2008/10/entrevista-mark-safarik-autora-y.html>
- Santilla, P., Häkkänen, H., Canter, D. V. i Elfgren, T. (2003). Classifying homicide offenders and predicting their characteristics from crime scene behavior. *Scandinavian Journal of Psychology*, 44, 107-118.
- Scherer, J. A., i Jarvis, J. P. (Març 2014). *Criminal investigative analysis: Practitioner perspectives (part one of four)*. *FBI Law Enforcement Bulletin*. Recuperat el 21 de març de 2019 de <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/criminal-investigative-analysis-practitioner-perspectives-part-one-of-four>

- Scherer, J. A., i Jarvis, J. P. (Març 2014). *Criminal investigative analysis: Skills Expertise and Training (Part Two of Four)*. *FBI Law Enforcement Bulletin*. Recuperat el 21 de març de 2019 de <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/criminal-investigative-analysis-skills-expertise-and-training-part-two-of-four>
- Scherer, J. A., i Jarvis, J. P. (Març 2014). *Criminal investigative analysis: Measuring Success (Part Three of Four)*. *FBI Law Enforcement Bulletin*. Recuperat el 21 de març de 2019 de <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/criminal-investigative-analysis-measuring-success-part-three-of-four>
- Scherer, J. A., i Jarvis, J. P. (Març 2014). *Criminal investigative analysis: Applications for the Courts (Part Four of Four)*. *FBI Law Enforcement Bulletin*. Recuperat el 21 de març de 2019 de <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/criminal-investigative-analysis-applications-for-the-courts-part-four-of-four>
- Schwartz, R. L., Fremouw, W., Schenk, A., & Ragatz, L. L. (2012). Psychological profile of male and female animal abusers. *Journal of interpersonal violence*, 27(5), 846-861. Doi: 10.1177/0886260511423254
- Snook, B., Cullen, R. M., Bennell, C., Taylor, P. J., i Gendreau, P. (2008). The criminal profiling illusion: What's behind the smoke and mirrors?. *Criminal Justice and Behavior*, 35(10), 1257-1276. Doi: 10.1177/0093854808321528
- Snook, B., Eastwood, J., Gendreau, P., Goggin, C., i Cullen, R. M. (2007). Taking stock of criminal profiling: A narrative review and meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 34(4), 437-453. Doi: 10.1177/0093854806296925
- Snook, B., Haines, A., Taylor, P. J., i Bennell, C. (2007). Criminal profiling belief and use: A study of Canadian police officer opinion. *Canadian Journal of Police and Security Services*, 5(4), 1-11.
- Soria, M.A. i Sáiz, D. (2006). *Psicología Criminal*. Madrid: Pearson Educación S.A.
- Soto, J.E. (2014). *Manual de investigación psicológica del delito. El método VERA*. Madrid: Ediciones Pirámide.

- Sotoca, A., González, J. L., Fernández, S., Kessel, D., Montesinos, O., i Ruíz, M. A. (2013). Perfil del incendiario forestal español: aplicación del perfilamiento criminal inductivo. *Anuario de Psicología Jurídica*, 23(1), 31-38.
- Stangeland, P. i Hernández, J. (2002). Perfil de un violador en serie. *Boletín Criminológico*, (57), 1-4.
- Torres, A. N., Boccaccini, M. T., i Miller, H. A. (2006). Perceptions of the validity and utility of criminal profiling among forensic psychologists and psychiatrists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 37(1), 51-62. Doi: 10.1037/0735-7028.37.1.51
- Turvey, B. (1999). *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis*. San Diego: Academic Press.
- Vázquez, F. (1996). El análisis de contenido temático. *Objetivos y medios en la investigación psicosocial*, 48-70.
- Weinerman, L. (2004). Criminal profiling: The reality behind the myth. *Monitor on Psychology*, 35(7), 66-69.
- West, A. G. (2000). Clinical assessment of homicide offenders: The significance of crime scene in offense and offender analysis. *Homicide Studies*, 4, 219-233.
- Yokota, K., Kuraishi, H., Wachi, T., Otsuka, Y., HIRAMA, K., i Watanabe, K. (2017). Practice of offender profiling in Japan. *International Journal of Police Science & Management*, 19(3), 187-194.

**8. ANNEX.1 TAULA DE RECUSOS
BIBLIOGRÀFICS**

8.1 DOCUMENTS DE REVISTES AMB ÍNDEX D'IMPACTE

Internacionals				
Nom de la revista	Factor d'Impacte	Nº D'articles	Cita	Temàtiques d'interès
<i>Australian & New Zealand Journal of Criminology</i>	0,651	1	Chifflet, P. (2015). Questioning the validity of criminal profiling: An evidence-based approach. <i>Australian & New Zealand Journal of Criminology</i> , 48(2), 238-255. Doi: 10.1177/0004865814530732	<ul style="list-style-type: none"> ·Primer perfil criminal, amb ajuda de professionals: Cas de "Mad Bomber". ·Enfocaments d'investigació: FBI, Escola de Canter i Anàlisi d'evidència conductual de Brent Turvey. ·Crítica Profiling ·Crítica als enfocaments tradicionals del profiling que serveixen de base: Asumpció de l'homologia, consistència conductual i diferenciació conductual. ·Perfils ideogràfics i nomotècnics. Avantatges i desavantatges. ·Avaluació de la validesa del profiling: Efecte Barnum ·Habilitats dels perfiladors
<i>Behavioral sciences and the law</i>	1,645	2	McCann, J. T. (1992). Criminal personality profiling in the investigation of violent crime: Recent advances and future directions. <i>Behavioral Sciences & the Law</i> , 10(4), 475-481.	<ul style="list-style-type: none"> ·Breu introducció al perfil: història, objectius, contingut... ·Desenvolupament actuals d'investigació ·Aplicacions i aspectes jurídics ·El futur del profiling
			Goodwill, A. M., i Alison, L. J. (2007). When is profiling possible? Offense planning and aggression as moderators in predicting offender age from victim age in stranger rape. <i>Behavioral Sciences & the Law</i> , 25(6), 823-840. Doi: 10.1002/bsl.778	<ul style="list-style-type: none"> ·Introducció a la importància de tenir en compte el comportament durant el delictes, a més a més de l'escena del crim. ·Condicions que permeten realitzar un perfil criminal
<i>Criminal Justice and Behavior</i>	2,168	3	Snook, B., Eastwood, J., Gendreau, P., Goggin, C., i Cullen, R. M. (2007). Taking stock of criminal profiling: A narrative review and meta-analysis. <i>Criminal Justice and Behavior</i> , 34(4), 437-453. Doi: 10.1177/0093854806296925	<ul style="list-style-type: none"> ·Etapas per a construir un perfil criminal ·Breu explicació de la tècnica de perfilació clínica (FBI) i estadística (Canter). Nombre de perfils realitzats. ·Estat actual de treballs i investigacions sobre profiling. ·Utilització del sentit comú o evidències empíriques en la creació dels perfils. ·Anàlisi de la precisió dels perfiladors (experts i no experts)
			Snook, B., Cullen, R. M., Bennell, C., Taylor, P. J., i Gendreau, P. (2008). The criminal profiling illusion: What's behind the smoke and mirrors?. <i>Criminal Justice and Behavior</i> , 35(10), 1257-1276. Doi: 10.1177/0093854808321528	<ul style="list-style-type: none"> ·Descripció del coneixement actual del CP. Freqüència d'ús del CP en investigacions criminals i percepció que tenen els professionals de la tècnica. ·Exposició de la poca base teòrica del CP així com l'escàs recolzament empíric. ·Discrepàncies entre la falta d'evidències del CP i la seva efectivitat. ·Explicació de perquè no s'ha d'utilitzar el CP com a eina

				d'investigació.
			Dabney, D. A., Dugan, L., Topalli, V., i Hollinger, R. C. (2006). The impact of implicit stereotyping on offender profiling: Unexpected results from an observational study of shoplifting. <i>Criminal Justice and Behavior</i> , 33(5), 646-674. Doi: 10.1177/0093854806288942	·Com els estereotips poden esbiaixar la validesa d'un perfil. ·Ús dels perfils demogràfics i de comportament en l'aplicació de la llei.
<i>Homicide Studies</i>	0,619	1	Muller, D. A. (2000). <i>Criminal profiling: Real science or just wishful thinking?</i> . <i>Homicide studies</i> , 4(3), 234-264. Doi: 10.1177/1088767900004003003	·Definicions del perfil criminal ·CSA. Crime scene analysis. ·Perspectiva FBI (criminals organitzats i desorganitzats) ·Perspectiva escola de Canter ·Perfilació i ciència ·El perfil criminal és una ciència? ·Estudis realitzats sobre el profiling
<i>International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i>	1,452	5	Kocsis, R. N., i Heller, G. Z. (2004). Believing is seeing II: Beliefs and perceptions of criminal psychological profiles. <i>International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 48(3), 313-329. Doi: 10.1177/0306624X03258482	·Explicació de les dos principals fonts que actualment recolzen el profiling (literatura basada en anècdotes de casos resoltos i ·Biaixos en la realització o aplicació dels perfils per part dels professionals dels cossos policials.
			Kocsis, R. N., i Hayes, A. F. (2004). <i>Believing is seeing? Investigating the perceived accuracy of criminal psychological profiles. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 48(2), 149-160. Doi: 10.1177/0306624X03258481	·La identitat de l'autor del perfil influencia la percepció dels perfils criminals que ha realitzat? ·Els oficials de policia tendien a etiquetar com a millors els perfils que "havia realitzat un professional" ·Els oficials no van tenir en compte el nivell de coneixement dels professionals que fan realitzat els perfils.
			Beauregard, E., i Proulx, J. (2002). <i>Profiles in the offending process of nonserial sexual murderers. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 46(4), 386-399.	·Explicació de la perspectiva de l'FBI ·Avantatges i desavantatges de l'aplicació de la metodologia de l'FBI en homicidis sexuals.
			Bennell, C., Jones, N. J., Taylor, P. J., i Snook, B. (2006). <i>Validities and abilities in criminal profiling: A critique of the studies conducted by Richard Kocsis and his colleagues. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 50(3), 344-360. Doi: 10.1177/0306624X05277660	·Una visió general del paradigma d'investigació de Kocsis ·Problemes amb la mesura de precisió de Kocsis. ·Com es comparen els perfiladors professionals amb els altres grups? ·Els perfiladors professionals fan perfils precisos?

			Kocsis, R. N., Cooksey, R. W., i Irwin, H. J. (2002). <i>Psychological profiling of offender characteristics from crime behaviors in serial rape offences. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 46(2), 144-169.	<ul style="list-style-type: none"> ·Contribucions a la creació de perfils de violadors ·Explicació de l'aplicació de la perspectiva de l'FBI en la creació de perfils de violadors ·Explicació de l'aplicació de la perspectiva de l'escola de Canter en la creació de perfils de violadors
<i>Journal of Contemporary Criminal Justice</i>	1,857	2	Devery, C. (2010). Criminal profiling and criminal investigation. <i>Journal of Contemporary Criminal Justice</i> , 26(4), 393-409. Doi: 10.1177/1043986210377108	<ul style="list-style-type: none"> ·Història de la perfilació criminal ·Explicació perspectiva FBI ·Perfilació i anàlisi de la investigació criminal ·La perfilació criminal a la pràctica
			Cook, P. E., i Hinman, D. L. (1999). Criminal profiling: Science and art. <i>Journal of Contemporary Criminal Justice</i> , 15(3), 230-241. Doi: 10.1177/1043986299015003002	<ul style="list-style-type: none"> ·Què és el profiling? ·Tipus de perfils ·Expertesa en la perfilació ·Utilitat del profiling en investigacions criminals ·Criminals en els que es pot aplicar el profiling ·Procés de perfilació ·Credibilitat i validesa del profiling ·Base de dades actualitzada, respecte el profiling
<i>Journal of Forensic Psychology Practice</i>	0,340	1	Kocsis, R. N. (2013). The criminal profiling reality: What is actually behind the smoke and mirrors?. <i>Journal of Forensic Psychology Practice</i> , 13(2), 79-91. Doi: 10.1080/15228932.2013.765733	<ul style="list-style-type: none"> ·Revisió dels experiments empírics realitzats sobre la perfilació criminal. ·Revisió dels anàlisis recents que tenen com a objectiu avaluar la precisió del perfil criminal. ·Discussió sobre els problemes i la validesa del perfil criminal. ·Explicació dels punts que evidencien la precisió dels perfils criminals ·Revisió de les implicacions teòriques de les diferents escoles de pensament respecte el perfil criminal.
<i>Journal of Interpersonal Violence</i>	2,443	2	Kocsis, R. N., Irwin, H. J., Hayes, A. F., i Nunn, R. (2000). Expertise in psychological profiling: A comparative assessment. <i>Journal of Interpersonal Violence</i> , 15(3), 311-331.	<ul style="list-style-type: none"> ·Estudi sobre les habilitats que contribueixen al rendiment competent a l'hora de realitzar un perfil criminal. ·Comparació de la precisió d'un perfil psicològic d'un cas resolt d'assassinat amb experts i persones no expertes. ·S'observa que una base de coneixements sobre la conducta humana pot ser molt rellevant i útil per a realitzar un perfil criminal. ·Es detecta que els "psíquics" es basen en l'estereotip social d'un assassí per a realitzar el perfil criminal.

			<p>Schwartz, R. L., Fremouw, W., Schenk, A., & Ragatz, L. L. (2012). Psychological profile of male and female animal abusers. <i>Journal of interpersonal violence</i>, 27(5), 846-861. Doi: 10.1177/0886260511423254</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Aplicació pràctica de la perfilació criminal en casos de maltractament animal. · Exploració de les característiques psicològiques dels maltractadors d'animals. · Explorar els antecedents d'aquestes persones. · Examinar possibles diferències de gènere.
<i>Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling</i>	0,938	1	<p>Canter, D. (2004). Offender profiling and investigative psychology. <i>Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling</i>, 1(1), 1-15. Doi: 10.1002/jip.007</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Breu resum dels orígens del profiling. · Anàlisi de l'aplicació de la perfilació en investigacions d'assassins serials i enfocament de les explicacions psicopatològiques. · Consideració dels processos psicològics socials implícits en la criminalitat i característiques dels delinqüents. · Resposta a qüestions com ara la inferència i la predicció, la informació dels investigadors i per la investigació. · Psicologia investigativa. · Discussió de les dificultats per a realitzar esquemes de classificació fiables i vàlids i proposta de mesures per a superar aquestes dificultats. · Anàlisi de les àrees en les quals la psicologia investigativa és rellevant . · Aplicació de la psicologia investigativa més enllà de les investigacions criminals.
<i>Professional Psychology Research and Practice impact factor</i>	1,610	1	<p>Torres, A. N., Boccaccini, M. T., i Miller, H. A. (2006). Perceptions of the validity and utility of criminal profiling among forensic psychologists and psychiatrists. <i>Professional Psychology: Research and Practice</i>, 37(1), 51. Doi: 10.1037/0735-7028.37.1.51</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Investigació pràctica sobre la perfilació criminal. · Anàlisi sobre l'impacte de la utilització de "Anàlisis criminal investigatiu" en les opinions de professionals de la psicologia i psiquiatria quan se'ls demanava opinió sobre els perfils criminals. · Menys del 25% es consideraven ben informats sobre l'elaboració de perfils criminals. · El 40% afirmava que l'anàlisi criminal investigatiu era científicament vàlid.
<i>The British Journal of Forensic Practice</i>	0,300	1	<p>Gregory, N. (2005). Offender profiling: a review of the literature. <i>The British Journal of Forensic Practice</i>, 7(3), 29-34. Doi: 10.1108/14636646200500019</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Breu introducció a la història del perfil criminal · Revisió de perfils dels criminals · Anàlisi de l'aplicabilitat en el sistema legal · Identificació d'àrees per a futures investigacions
Nacionals				
<i>Anuario Psicología Jurídica</i>	0'570	3	<p>Garrido, V. G. (2000). El perfil psicológico aplicado a la captura de asesinos en serie el caso de J.F. <i>Anuario de psicología jurídica</i>,(1), 25-47.</p>	<ul style="list-style-type: none"> · Breu introducció històrica del perfil criminal · Presentació de protocol per a l'elaboració de perfils psicològics. · Revisió d'investigacions rellevants d'assassins i violadors. · Estudi de cas detallat de J.F. o l'assassí en sèrie de Castellón

			<p>Halty, L., González, J. L., i Sotoca, A. (2017). Modelo ENCUIST: aplicación al perfilado criminal. <i>Anuario de Psicología Jurídica</i>, 27(1), 21-31.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ·Estudi amb aplicació pràctica de la perfilació criminal ·Aplicació del model ENCUIST com a model de personalitat pe realitzar perfils indirectes de la personalitat.
			<p>Sotoca, A., González, J. L., Fernández, S., Kessel, D., Montesinos, O., i Ruíz, M. A. (2013). Perfil del incendiario forestal español: aplicación del perfilamiento criminal inductivo. <i>Anuario de Psicología Jurídica</i>, 23(1), 31-38.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ·Estudi amb aplicació pràctica de la perfilació criminal ·Aplicació de la metodologia de perfilació inductiva per a crear 5 perfils diferents de piròmans
<i>Papeles del psicólogo</i>	0,450	2	<p>González, J. L. (2015). La Psicología Criminalista en España: presente y futuro. <i>Papeles del psicólogo</i>, 36(2), 109-116.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ·Argumentació de com la psicologia ajuda a la investigació criminal durant els primers moments del procés judicial. ·Psicologia criminalista. Nivell operatiu i estratègic. ·Característiques de la psicologia criminal i aplicació a diversos cossos policials d'España.
			<p>Pueyo, A. A., i Redondo, I.S. (2007). Predicción de la violencia: entre la peligrosidad y la valoración del riesgo de violencia. <i>Papeles del psicólogo</i>, 28(3), 157-173.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ·Introducció sobre la percepció de la violència. ·Demanda a la psicologia per a disminuir la violència. ·Presentació de les noves tècniques de predicció de la violència (propietats i aplicacions). ·Exposició de com aquestes tècniques milloren significativament l'eficàcia predictiva, ajuden a prendre decisions als professionals i com faciliten la gestió i la prevenció de la violència.
<i>Salud Mental</i>	0,380	1	<p>Morales, L. A., Muñoz-Delgado, J., Santillán, A. M., Arenas, R., i de León, F. C. P. (2007). Perfiles criminológicos: el arte de Sherlock Holmes en el siglo XXI. <i>Salud mental</i>, 30(3), 68-75.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ·Exposició de les principals línies d'investigació sobre els perfils criminals ·Plantejament de la necessitat de desenvolupament d'una línia d'investigació que permeti generar coneixement sobre els perfils criminals i avaluar la seva aplicabilitat a països de parla hispana. ·Revisió del coneixement disponible sobre els perfils criminals ·Plantejament de si els estudis internacionals sobre perfilació criminal son aplicables en els nostres contextos

8.2 DOCUMENTS DE REVISTES SENSE ÍNDEX D'IMPACTE

Nom de la revista o recurs	Nº d'articles	Cita	Temàtiques d'interès
<i>Revista de la Escuela de Medicina Legal</i>	1	Jorge, R. R. (2011). La perfilación criminal como técnica forense en la investigación del homicidio intencional con autor desconocido. <i>Revista de la Escuela de Medicina Legal</i> , (16), 4-13.	<ul style="list-style-type: none"> · Breu introducció a la perfilació criminal · Elements que integren la perfilació criminal · Tendència multidisciplinària (criminologia, ciències forenses i psiquiatria) · Aplicacions de la tècnica · Tipus de perfils criminals · Perfil geogràfic
<i>The canadian journal of police & security services</i>	1	Snook, B., Haines, A., Taylor, P. J., i Bennell, C. (2007). Criminal profiling belief and use: A study of Canadian police officer opinion. <i>Canadian Journal of Police and Security Services</i> , 5(4), 1-11.	<ul style="list-style-type: none"> · Entrevista a oficials de la policia canadenca que treballen en les principals divisions de delictes, sobre les seves experiències amb perfils criminals i la seva opinió sobre la utilitat i validesa.
<i>CRIMINA: Centro para el estudio y prevención de la delincuencia</i>	1	Centro para el estudio y prevención de la delincuencia. (2016). <i>Término Crimipedia: Perfil criminológico</i> . Manuscrit inèdit, Universitas Miguel Hernández, España.	<ul style="list-style-type: none"> · Revisió de la literatura científica que estudia la perfilació criminal. · Anàlisi del desenvolupament de la tècnica al llarg dels anys. · Exposició dels mètodes científics que recolzen la perfilació criminal. · Anàlisi del contingut que estructura el perfil criminal.
<i>Revista de la Facultad de Ciencias de la Salud</i>	1	Gutiérrez, W. M. (2011). Consideraciones acerca del concepto "perfil criminal". <i>Duazary</i> , 8(1), 115-119	<ul style="list-style-type: none"> · Revisió de conceptes relacionats amb el terme "perfil criminal" · Explicació sobre el desenvolupament de la tècnica · Camps d'aplicació de la perfilació criminal
<i>Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología</i>	1	Díaz, C. M. V. (2014). La psicología aplicada a la investigación criminal: la autopsia psicológica como herramienta de evaluación forense. <i>Revista electrónica de ciencia penal y criminología</i> , 2 (16), 1-41.	<ul style="list-style-type: none"> · Introducció a la autòpsia psicològica. · Naixement · Definicions · Contextos d'aplicació · Procediment · Diferència entre autòpsia psicològica i perfilació criminal
<i>Revista Criminalidad</i>		Céspedes, E. N., Quintero, L. A. M., Rojas, L. M., i Cardona, D. M. (2013). Perfilación criminológica: una revisión de la literatura y su aplicación en la investigación criminal en Colombia. <i>Criminalidad</i> , 55(3), 309-336.	<ul style="list-style-type: none"> · Revisió teòrica dels aspectes importants de la perfilació criminal. · Condicions en les que s'utilitza la tècnica a Colòmbia · Resultats obtinguts després d'aplicar la tècnica.

			·Desafiaments que presenta en el país.
<i>Boletín criminológico</i>	1	Rodríguez, C. D. C. (2016). El perfil criminal del falsificador de obras de arte. <i>Boletín criminológico</i> , 4(164), 1-9.	·Es pretén confirmar la hipòtesis de si realment hi ha un perfil criminal de falsificadors d'obres d'art. ·Revisió dels perfils de falsificadors i comparació dels casos. ·Aportació als policies de nocions orientatives sobre un possible perfil d'aquest tipus de criminals.
<i>International Journal of Police Science & Management</i>	1	Yokota, K., Kuraishi, H., Wachi, T., Otsuka, Y., Hiram, K., i Watanabe, K. (2017). Practice of offender profiling in Japan. <i>International Journal of Police Science & Management</i> , 19(3), 187-194.	·Exposició de la situació actual dels perfils criminals a Japó. ·Estudi de la precisió de la vinculació del delicte i la deducció dels perfils dels delinqüents. ·Discussió dels desafiaments amb que els policies japonesos que utilitzen el perfil criminal.
<i>Journal of Police and Criminal Psychology</i>	1	Dowden, C., Bennell, C., i Bloomfield, S. (2007). Advances in offender profiling: A systematic review of the profiling literature published over the past three decades. <i>Journal of Police and Criminal Psychology</i> , 22(1), 44.	·Revisió del tipus i la qualitat dels estudis sobre perfilació criminal dels últims 31 anys. ·Sugerència per a futures investigacions i recomanacions.
<i>Quadernos de criminología: revista de criminología y ciencias forenses</i>	1	Gil, L. M. S. (2015). Dossier I: Problemas conceptuales en el "Criminal Profiling". <i>Quadernos de criminología: revista de criminología y ciencias forenses</i> , (29), 12-19.	·Aproximació d'alguns termes bàsics relacionats amb la perfilació criminal. ·Conceptes: modus operandi, actes de precaució, escenes simulades i escenificació. ·Conceptes: firma, conductes expressives, rituals i escenificació

8.3 PÀGINES WEB

Nom	Nº de documents extrets	Cita	Temàtiques d'interès
<i>Policia Nacional</i>	1	Policia Nacional.(juny 2011). <i>La policia crea la secció de anàlisis de conducta para la investigació de delitos, integrada por psicólogos</i> . Recuperat de http://www.infocop.es/view_article.asp?id=3488	-Creació de la secció d'anàlisi de la conducta per a la investigació de delictes integrats per a psicòlegs.
<i>FBI Law Enforcement Bulletin</i>	4	Scherer, J. A., i Jarvis, J. P. (Març 2014). <i>Criminal investigative analysis: Practitioner perspectives (part one of four)</i> . <i>FBI Law Enforcement Bulletin</i> . Recuperat el 21 de març de 2019 de https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/criminal-investigative-analysis-practitioner-perspectives-part-one-of-four	· Antecedents de la perfilació criminal, des de la perspectiva de l'FBI. · Avanços en l'aplicació del l'anàlisi criminal investigatiu "Criminal investigative analysis o criminal profiling". · Problemàtica actual envers l'aplicació, validesa i credibilitat de la perfilació criminal.
		Scherer, J. A., i Jarvis, J. P. (Març 2014). <i>Criminal investigative analysis: Skills Expertise and Training (Part Two of Four)</i> . <i>FBI Law Enforcement Bulletin</i> . Recuperat el 21 de març de 2019 de https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/criminal-investigative-analysis-skills-expertise-and-training-part-two-of-four	· Diferents enfocaments per a realitzar un perfil. · Enfocament experimental vs empíric. · Interpretacions subjectives vs objectives · Concepte d'expertesa relacionat amb el perfil criminal. · Preparació dels perfiladors.
		Scherer, J. A., i Jarvis, J. P. (Març 2014). <i>Criminal investigative analysis: Measuring Success (Part Three of Four)</i> . <i>FBI Law Enforcement Bulletin</i> . Recuperat el 21 de març de 2019 de https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/criminal-investigative-analysis-measuring-success-part-three-of-four	· Precisió del perfil criminal (èxit general, mesura dels resultats, mètodes anteriors) · Estudis investigatius (utilitat vs èxit, èxit en la tècnica del perfil criminal).
		Scherer, J. A., i Jarvis, J. P. (Març 2014). <i>Criminal investigative analysis: Applications for the Courts (Part Four of Four)</i> . <i>FBI Law Enforcement Bulletin</i> . Recuperat el 21 de març de 2019 de https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/criminal-investigative-analysis-applications-for-the-courts-part-four-of-four	· Valor del perfil criminal davant dels tribunals · Aplicacions adequades

8.4. MANUALS I LLIBRES CONSULTATS

MANUALS ACADÈMICS			
Títol	Autor	Cita	Temàtiques d'interès
<i>Manual de investigación psicológica del delito. El método VERA</i>	Juan Enrique Soto Castro	Soto, J.E. (2014). <i>Manual de investigación psicológica del delito. El método VERA</i> . Madrid: Ediciones Pirámide.	<ul style="list-style-type: none"> · Introducció a l' investigació psicològica del delict · Investigació psicològica del delict i mètode científic · Comportament criminal · Mètode VERA · Anàlisi de la víctima · Anàlisi de l'escena del delict · Anàlisi de la reconstrucció del delict · Anàlisi de l'autor del delict · Anàlisi de la conducta · Altres eines de l'investigació psicològica del delict
<i>Manual práctico del perfil criminológico</i>	Jorge Jiménez Serrano	Jimenez, J. (2012). <i>Manual práctico del perfil criminológico</i> . (2a ed). Valladolid: LEX NOVA.	<ul style="list-style-type: none"> · Introducció al perfil criminal · L'escena del crim · Modus operandi i firma del delinqüent · Perfil geogràfic · Victimologia · Estructuració del perfil criminal · El perfil criminal com a tècnica forense · Obstacles del perfil criminal · El perfil criminal del futur
<i>Criminal profiling : an introduction to behavioral evidence analysis</i>	Turvey Brent E	McGrath, M i Torres, A. (2008). Forensic Psychology, Forensic Psychiatry, and Criminal Profiling: The Mental Health Professional's Contribution to Criminal Profiling. En B. Turvey (Ed.), <i>Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis</i> (4a ed., p. 102 – 119). Sitka: Elsevier.	
<i>Profiling : el acto criminal</i>	Teresa Pont Amenós, Montse Sauch Cruz	Pont, T i Sauch, M. (2008). Profiling. El acto criminal. Barcelona: Editorial UOC S.L.	<ul style="list-style-type: none"> · Components criminals en persones que no han comès crims · Característiques que s'aprecien als homicidis

			<ul style="list-style-type: none"> · Interacció entre el criminal i la víctima · Els criminals i els seus actes · Exemples il·lustratius de casos · Pronòstic, tractaments i prevenció
<i>Psicologia criminal</i>	Miguel Ángel Soria Verde i Dolores Sáiz Roca	Soria, M.A. i Sáiz, D. (2006). Psicología Criminal. Madrid: Pearson Educación S.A.	<ul style="list-style-type: none"> · Aproximació històrica del desenvolupament de la psicologia en el marc jurídic espanyol · La psicologia criminal: desenvolupament conceptual i àmbits d'aplicació · La psicologia criminal en la pràctica pericial forense · Psicologia del testimoni: conceptes fonamentals · El menor com a testimoni: conceptes fonamentals · Decisions judicials: la selecció i presa de decisions en els jurats · La psicologia penitenciària: avaluació de penats i tractament de delinqüents violents · Psicologia de la victimització criminal · La psicologia policial · Decisió individual del delinqüent i motivació delictiva · Anàlisi de les sectes coercitives i de la seva principal problemàtica jurídica · La psicologia de l'investigació criminal: perfils psicològics criminals · Mesures penals

LLIBRES D'ENTRETENIMENT			
Títol	Autor	Cita	Temàtiques d'interès
<i>Perfiles criminales: Un recorrido por el lado oscuro del ser humano</i>	Vicente Garrido Genoves	Garrido, V. (2012). Psicópatas, asesinos en serie y la técnica del perfil criminológico. En V. Garrido (Ed), <i>Perfiles Criminales. Un recorrido por el lado oscuro del ser humano</i> . Barcelona: Planeta.	<ul style="list-style-type: none"> · Psicòpates i assassins en sèrie · La tècnica del perfil criminal · Problemes del perfil criminal · Futur del perfil criminal en l'investigació criminal
<i>Psicópatas y otros delincuentes violentos</i>	Vicente Garrido Genoves	Garrido, V. (2003). La técnica del perfil en la investigación criminal. En L. Anyela (Ed), <i>Psicopatas y otros delincuentes violentos</i> . Valencia: Tirant Lo Blanch.	<ul style="list-style-type: none"> · Introducció · Què és el perfil criminal del delinqüent? · Aplicació dels perfils · Metodologia per a crear perfils criminals · Coneixements disponibles per a realitzar perfils criminals · Aplicacions de la tècnica dels perfils en tres casos analitzats a Espanya.
<i>La mente criminal</i>	Vicente Garrido Genoves	Garrido, V. (2007). <i>La mente criminal: La ciencia contra los asesinos en serie</i> (5a ed.). Barcelona: Planeta.	<ul style="list-style-type: none"> · El món dels assassins en sèrie · Jack el destripador i el naixement de les ciències forenses · La petjada del crim · El monstre de Machala · L'estrangulador de la zona Sud · Dos triomfs de l'ADN · Els perfiladors · Cicatrius en els ossos i la ment · Dones assassines · Ments criminals

8.5 ENTREVISTES A PROFESSIONALS

Professional	País	Lloc de treball	Cita	Temàtiques d'interès
Mark Safarik	Estats Units d'Amèrica	Agent de l'FBI	Safarik, M. (2008, octubre 8). La técnica del perfil criminal en su máxima expresión. [Entrevista amb Mark Safarik] Recuperat de http://policiasenlared.blogspot.com/2008/10/entrevista-mark-safarik-autora-y.html	· Limitacions del perfil criminal
Juan Francisco Alcaraz Albertos	Espanya	Sociedad Española de Investigación de perfiles Criminológicos	Céspedes, E. N., Quintero, L. A. M., Rojas, L. M., i Cardona, D. M. (2013). [Entrevista a Juan Francisco Alcaraz Albertos]. Perfilación criminológica: una revisión de la literatura y su aplicación en la investigación criminal en Colombia. <i>Criminalidad</i> , 55(3), 309-336.	· Creació de la Sociedad Española de Investigación de Perfiles Criminológicos - SEIPC
Hector Leonardo Millán Vega	Colòmbia	Analista en comportament i perfilació criminal de la direcció d'investigació criminal e Interpol	Céspedes, E. N., Quintero, L. A. M., Rojas, L. M., i Cardona, D. M. (2013). [Entrevista a Hector Leonardo Millán Vega]. Perfilación criminológica: una revisión de la literatura y su aplicación en la investigación criminal en Colombia. <i>Criminalidad</i> , 55(3), 309-336.	· Quan és adequat realitzar un perfil criminal? · Qui intervé en el procés de perfilació?

**9 ANNEX.2 CONCEPCIÓ DE LA VALIDESA DEL PROFILING SEGONS
LES FONTS CONSULTADES**

9.1. DOCUMENTS DE REVISTES AMB ÍNDEX D'IMPACTE

Internacionals				
Nom de la revista	Cita	Consideren el profiling una ciència?	Consideren que el profiling té validesa?	Tipus d'estudi realitzat
<i>Australian & New Zealand Journal of Criminology</i>	Chifflet, P. (2015). Questioning the validity of criminal profiling: An evidence-based approach. <i>Australian & New Zealand Journal of Criminology</i> , 48(2), 238-255. Doi: 10.1177/0004865814530732	No	No	Revisió bibliogràfica
<i>Behavioral sciences and the law</i>	McCann, J. T. (1992). Criminal personality profiling in the investigation of violent crime: Recent advances and future directions. <i>Behavioral Sciences & the Law</i> , 10(4), 475-481.	No	No	Revisió bibliogràfica
	Goodwill, A. M., i Alison, L. J. (2007). When is profiling possible? Offense planning and aggression as moderators in predicting offender age from victim age in stranger rape. <i>Behavioral Sciences & the Law</i> , 25(6), 823-840. Doi: 10.1002/bsl.778	----	----	Aplicació pràctica
<i>Criminal Justice and Behavior</i>	Snook, B., Eastwood, J., Gendreau, P., Goggin, C., i Cullen, R. M. (2007). Taking stock of criminal profiling: A narrative review and meta-analysis. <i>Criminal Justice and Behavior</i> , 34(4), 437-453. Doi: 10.1177/0093854806296925	No	No	Revisió bibliogràfica i meta anàlisis
	Snook, B., Cullen, R. M., Bennell, C., Taylor, P. J., i Gendreau, P. (2008). The criminal profiling illusion: What's behind the smoke and mirrors?. <i>Criminal Justice and Behavior</i> , 35(10), 1257-1276. Doi: 10.1177/0093854808321528	No	No	Revisió bibliogràfica
	Dabney, D. A., Dugan, L., Topalli, V., i Hollinger, R. C. (2006). The impact of implicit stereotyping on offender profiling: Unexpected results from an observational study of shoplifting. <i>Criminal Justice and Behavior</i> , 33(5), 646-674. Doi: 10.1177/0093854806288942	----	----	Aplicació pràctica
<i>Homicide Studies</i>	Muller, D. A. (2000). <i>Criminal profiling: Real science or just wishful thinking?</i> . <i>Homicide studies</i> , 4(3), 234-264. Doi: 10.1177/108876790004003003	(IP) Si	(IP) Si	Revisió bibliogràfica
		(CSA) No	(CSA) No	
<i>International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i>	Kocsis, R. N., i Heller, G. Z. (2004). Believing is seeing II: Beliefs and perceptions of criminal psychological profiles. <i>International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 48(3), 313-329. Doi: 10.1177/0306624X03258482	----	No	Aplicació pràctica
	Kocsis, R. N., i Hayes, A. F. (2004). Believing is seeing? Investigating the perceived accuracy of criminal psychological profiles. <i>International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 48(2), 149-160. Doi: 10.1177/0306624X03258481	----	No	Aplicació pràctica
	Beauregard, E., i Proulx, J. (2002). Profiles in the offending process of nonserial sexual murderers. <i>International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 46(4), 386-399.	----	----	Aplicació pràctica

	Bennell, C., Jones, N. J., Taylor, P. J., i Snook, B. (2006). <i>Validities and abilities in criminal profiling: A critique of the studies conducted by Richard Kocsis and his colleagues. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 50(3), 344-360. Doi: 10.1177/0306624X05277660	No	No	Revisió bibliogràfica
	Kocsis, R. N., Cooksey, R. W., i Irwin, H. J. (2002). <i>Psychological profiling of offender characteristics from crime behaviors in serial rape offences. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology</i> , 46(2), 144-169.	----	No	Aplicació pràctica
<i>Journal of Contemporary Criminal Justice</i>	Devery, C. (2010). Criminal profiling and criminal investigation. <i>Journal of Contemporary Criminal Justice</i> , 26(4), 393-409. Doi: 10.1177/1043986210377108	No	No	Revisió bibliogràfica
	Cook, P. E., i Hinman, D. L. (1999). Criminal profiling: Science and art. <i>Journal of Contemporary Criminal Justice</i> , 15(3), 230-241. Doi: 10.1177/1043986299015003002	Si	Si	Revisió bibliogràfica
<i>Journal of Forensic Psychology Practice</i>	Kocsis, R. N. (2013). The criminal profiling reality: What is actually behind the smoke and mirrors?. <i>Journal of Forensic Psychology Practice</i> , 13(2), 79-91. Doi: 10.1080/15228932.2013.765733	Si	No	Revisió bibliogràfica
<i>Journal of Interpersonal Violence</i>	Kocsis, R. N., Irwin, H. J., Hayes, A. F., i Nunn, R. (2000). Expertise in psychological profiling: A comparative assessment. <i>Journal of Interpersonal Violence</i> , 15(3), 311-331.	----	----	Aplicació pràctica
	Schwartz, R. L., Fremouw, W., Schenk, A., & Ragatz, L. L. (2012). Psychological profile of male and female animal abusers. <i>Journal of interpersonal violence</i> , 27(5), 846-861. Doi: 10.1177/0886260511423254	----	----	Aplicació pràctica
<i>Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling</i>	Canter, D. (2004). Offender profiling and investigative psychology. <i>Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling</i> , 1(1), 1-15. Doi: 10.1002/jip.007	Si	Si	Revisió bibliogràfica
<i>Professional Psychology Research and Practice impact factor</i>	Torres, A. N., Boccacini, M. T., i Miller, H. A. (2006). Perceptions of the validity and utility of criminal profiling among forensic psychologists and psychiatrists. <i>Professional Psychology: Research and Practice</i> , 37(1), 51. Doi: 10.1037/0735-7028.37.1.51	No	No	Aplicació teòrica
<i>The British Journal of Forensic Practice</i>	Gregory, N. (2005). Offender profiling: a review of the literature. <i>The British Journal of Forensic Practice</i> , 7(3), 29-34. Doi: 10.1108/14636646200500019	No	No	Revisió bibliogràfica

Nacionals				
<i>Anuario Psicología Jurídica</i>	Garrido, V. (2000). El perfil psicológico aplicado a la captura de asesinos en serie el caso de J.F. <i>Anuario de psicología jurídica</i> ,(1), 25-47.	Si	Si	Revisió bibliogràfica
	Halty, L., González, J. L., i Sotoca, A. (2017). Modelo ENCUIST: aplicació al perfilado criminal. <i>Anuario de Psicología Jurídica</i> , 27(1), 21-31.	----	----	Aplicació pràctica
	Sotoca, A., González, J. L., Fernández, S., Kessel, D., Montesinos, O., i Ruíz, M. A. (2013). Perfil del incendiario forestal español: aplicació del perfilamiento criminal inductivo. <i>Anuario de Psicología Jurídica</i> , 23(1), 31-38.	No	No	Aplicació pràctica
<i>Papeles del psicólogo</i>	González, J. L. (2015). La Psicología Criminalista en España: presente y futuro. <i>Papeles del psicólogo</i> , 36(2), 109-116.	----	----	Revisió bibliogràfica
	Pueyo, A. A., i Redondo, I.S. (2007). Predicción de la violencia: entre la peligrosidad y la valoración del riesgo de violencia. <i>Papeles del psicólogo</i> , 28(3), 157-173.	----	----	Aplicació pràctica
<i>Salud Mental</i>	Morales, L. A., Muñoz-Delgado, J., Santillán, A. M., Arenas, R., i de León, F. C. P. (2007). Perfiles criminológicos: el arte de Sherlock Holmes en el siglo XXI. <i>Salud mental</i> , 30(3), 68-75.	Si	Si	Revisió bibliogràfica

9.2.DOCUMENTS DE REVISTES SENSE ÍNDEX D'IMPACTE

Nom de la revista o recurs	Cita	Consideren el profiling una ciència?	Consideren que el profiling té validesa?	Tipus d'estudi
<i>Revista de la Escuela de Medicina Legal</i>	Jorge, R. R. (2011). La perfilación criminal como técnica forense en la investigación del homicidio intencional con autor desconocido. <i>Revista de la Escuela de Medicina Legal</i> , (16), 4-13.	----	----	Revisió bibliogràfica
<i>The canadian journal of police & security services</i>	Snook, B., Haines, A., Taylor, P. J., i Bennell, C. (2007). Criminal profiling belief and use: A study of Canadian police officer opinion. <i>Canadian Journal of Police and Security Services</i> , 5(4), 1-11.	----	No	Aplicació pràctica
<i>CRIMINA: Centro para el estudio y prevención de la delincuencia</i>	Centro para el estudio y prevención de la delincuencia. (2016). <i>Término Crimipedia: Perfil crminológico</i> . Manuscrit inèdit, Universitat Miguel Hernández, España.	(IP) Si	(IP) Si	Revisió bibliogràfica
		(CSA) No	(CSA) No	
<i>Revista de la Facultad de Ciencias de la Salud</i>	Gutiérrez, W. M. (2011). Consideraciones acerca del concepto "perfil criminal". <i>Duazary</i> , 8(1), 115-119	----	----	Revisió bibliogràfica
<i>Revista Electrónica de</i>	Díaz, C. M. V. (2014). La psicología aplicada a la investigación criminal: la autopsia psicológica como herramienta de	----	----	Revisió bibliogràfica

<i>Ciencia Penal y Criminología</i>	evaluación forense. <i>Revista electrónica de ciencia penal y criminología</i> , 2 (16),1-41.			
<i>Revista Criminalidad</i>	Céspedes, E. N., Quintero, L. A. M., Rojas, L. M., i Cardona, D. M. (2013). Perfilación criminológica: una revisión de la literatura y su aplicación en la investigación criminal en Colombia. <i>Criminalidad</i> , 55(3), 309-336.	No	No	Revisió bibliogràfica
<i>Boletín criminológico</i>	Rodríguez, C. D. C. (2016). El perfil criminal del falsificador de obras de arte. <i>Boletín criminológico</i> , 4(164), 1-9.	----	----	Aplicació pràctica
<i>International Journal of Police Science & Management</i>	Yokota, K., Kuraishi, H., Wachi, T., Otsuka, Y., Hiram, K., i Watanabe, K. (2017). Practice of offender profiling in Japan. <i>International Journal of Police Science & Management</i> , 19(3), 187-194.	Si	Si	Aplicació pràctica
<i>Journal of Police and Criminal Psychology</i>	Dowden, C., Bennell, C., i Bloomfield, S. (2007). Advances in offender profiling: A systematic review of the profiling literature published over the past three decades. <i>Journal of Police and Criminal Psychology</i> , 22(1), 44.	No	No	Revisió bibliogràfica
<i>Quadernos de criminología: revista de criminología y ciencias forenses</i>	Gil, L. M. S. (2015). Dossier I: Problemas conceptuales en el "Criminal Profiling". <i>Quadernos de criminología: revista de criminología y ciencias forenses</i> , (29), 12-19.	----	----	Revisió bibliogràfica

9.3. MANUALS I LLIBRES CONSULTATS

MANUALS ACADÈMICS			
Títol	Cita	Consideren el profiling una ciència?	Consideren que el profiling té validesa?
<i>Manual de investigación psicológica del delito. El método VERA</i>	Soto, J.E. (2014). <i>Manual de investigación psicológica del delito. El método VERA</i> . Madrid: Ediciones Pirámide.	No	No
<i>Manual práctico del perfil criminológico</i>	Jimenez, J. (2012). <i>Manual práctico del perfil criminológico</i> . (2a ed). Valladolid: LEX NOVA.	Si	No
<i>Criminal profiling : an introduction to behavioral evidence analysis</i>	McGrath, M i Torres, A. (2008). Forensic Psychology, Forensic Psychiatry, and Criminal Profiling: The Mental Health Professional's Contribution to Criminal Profiling. En B. Turvey (Ed.), <i>Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis</i> (4a ed., p. 102 – 119). Sitka: Elsevier.	----	----

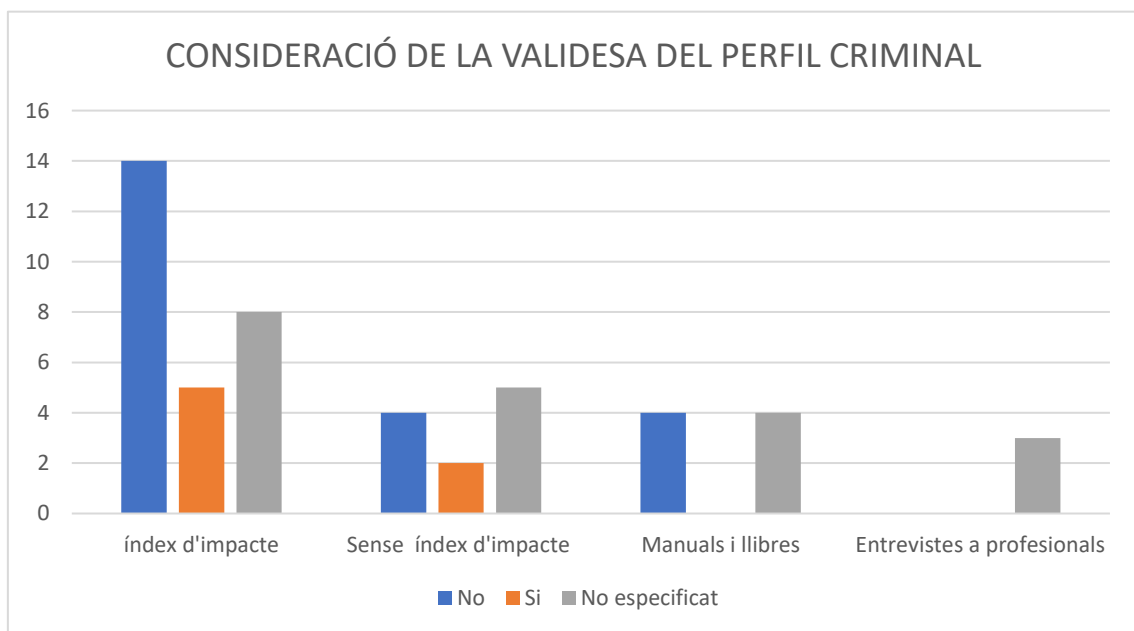
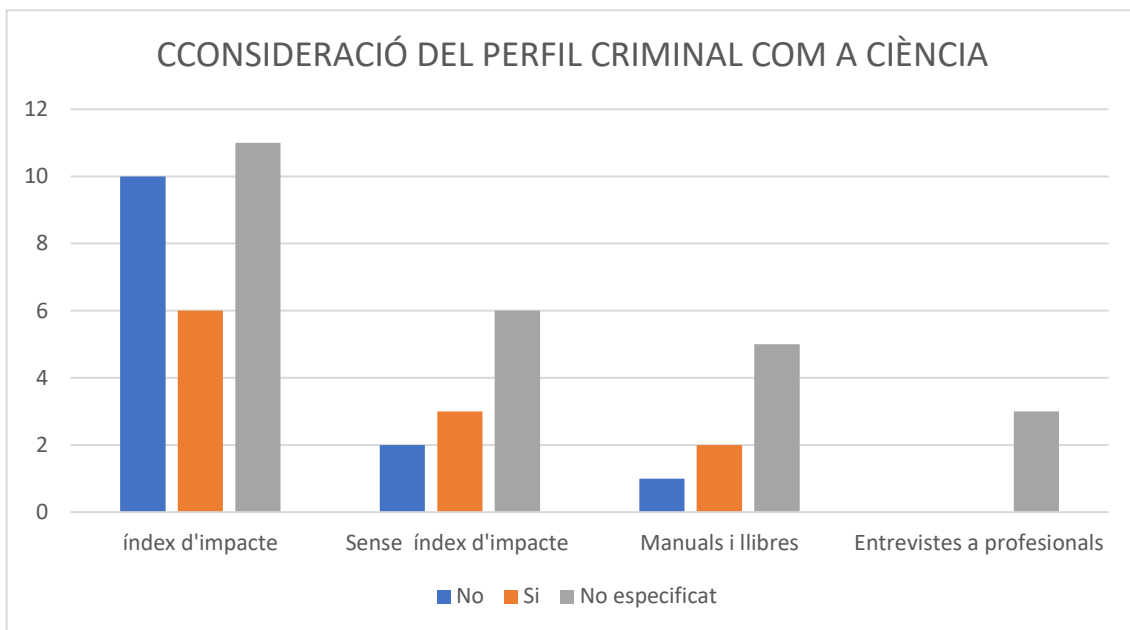
<i>Profiling : el acto criminal</i>	Pont, T i Sauch, M. (2008). Profiling. El acto criminal. Barcelona: Editorial UOC S.L.	----	----
<i>Psicologia criminal</i>	Soria, M.A. i Sáiz, D. (2006). Psicología Criminal. Madrid: Pearson Educación S.A.	----	----

LLIBRES D'ENTRETENIMENT			
Títol	Cita	Consideren el profiling una ciència?	Consideren que el profiling té validesa?
<i>Perfiles criminales: Un recorrido por el lado oscuro del ser humano</i>	Garrido, V. (2012). Psicópatas, asesinos en serie y la técnica del perfil criminológico. En V. Garrido (Ed), <i>Perfiles Criminales. Un recorrido por el lado oscuro del ser humano</i> . Barcelona: Planeta.	No	No
<i>Psicópatas y otros delincuentes violentos</i>	Garrido, V. (2003). La técnica del perfil en la investigación criminal. En L. Anyela (Ed), <i>Psicopatas y otros delincuentes violentos</i> . Valencia: Tirant Lo Blanch.	----	No
<i>La mente criminal</i>	Garrido, V. (2007). <i>La mente criminal: La ciencia contra los asesinos en serie</i> (5a ed.). Barcelona: Planeta.	----	----

9.4. ENTREVISTES A PROFESSIONALS

Professional	Cita	Consideren el profiling una ciència?	Consideren que el profiling té validesa?
Mark Safarik	Safarik, M. (2008, octubre 8). La técnica del perfil criminal en su máxima expresión. [Entrevista amb Mark Safarik] Recuperat de http://policiasenlared.blogspot.com/2008/10/entrevista-mark-safarik-autora-y.html	----	----
Juan Francisco Alcaraz Albertos	Céspedes, E. N., Quintero, L. A. M., Rojas, L. M., i Cardona, D. M. (2013). [Entrevista a Juan Francisco Alcaraz Albertos]. Perfilación criminológica: una revisión de la literatura y su aplicación en la investigación criminal en Colombia. <i>Criminalidad</i> , 55(3), 309-336.	----	----
Hector Leonardo Millán Vega	Céspedes, E. N., Quintero, L. A. M., Rojas, L. M., i Cardona, D. M. (2013). [Entrevista a Hector Leonardo Millán Vega]. Perfilación criminológica: una revisión de la literatura y su aplicación en la investigación criminal en Colombia. <i>Criminalidad</i> , 55(3), 309-336.	----	----

9.5. GRÀFIQUES. CONSIDERACIÓ DEL PERFIL CRIMINAL COM A CIÈNCIA I LA SEVA VALIDESA

**10. ANNEX.3 CLASSIFICACIÓ DE L'ANY DE
PUBLICACIÓ DELS DOCUMENTS CONSULTATS**

10.1. ANY DE PUBLICACIÓ DE REVISTES D'ÍNDEX D'IMPACTE, REVISTES SENSE ÍNDEX D'IMPACTE I LLIBRES I MANUALS

